

HENNA HARJU

SOSIAALI- JA TERVEYSALAN AMMATTILAISTEN KOKEMUSOSAAMINEN

Tunnistaminen, hyödyntäminen ja merkitys
opinnoissa ja työssä

Henna Harju

SOSIAALI- JA TERVEYSALAN AMMATTILAISTEN KOKEMUSOSAAMINEN

TUNNISTAMINEN, HYÖDYNTÄMINEN JA MERKITYS
OPINNOISSA JA TYÖSSÄ

Tämä teos on lisensoitu Creative Commons
Nimeä-EiKaupallinen-EiMuutoksia 4.0
Kansainvälinen -lisenssillä.

DIAK **PUHEENVUORO** 46

Julkaisija: Diakonia-ammattikorkeakoulu

Kannen kuva: Meeri Utti / Diakonia-ammattikorkeakoulu

Taitto: PunaMusta Oy

ISBN 978-952-493-424-4 (verkkojulkaisu)

ISSN 2343-2217 (verkkojulkaisu)

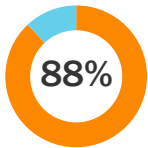
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-493-424-4>

PunaMusta Oy

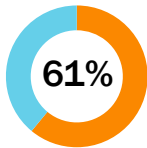
Tampere 2023

SOSIAALI- JA TERVEYSALAN OPETUS- JA OPINTO-OHJAUSHENKILÖSTÖ:

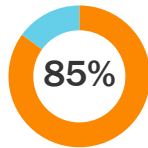
Kokemustaustainen opiskelija tuo esiin tärkeitä näkökulmia koko opintoryhmälle

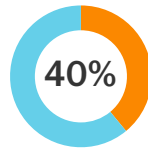
Kokemustausta näkyy opinnoissa syvällisenä ymmärryksenä tai asiantuntemuksena

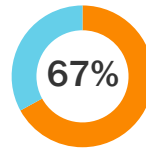
Kokemustausta saattaa nousta esiin opinnoissa pahoinvointina tai tarpeena käsitellä omia kokemuksia

Kokemustausta voi haitata opintojen edistymistä

Kokemustausta voi uuvuttaa opiskelijan

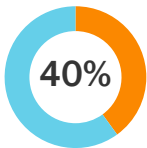
Kokemustaustat ja niiden käsittelemättömyys näkyvät oppilaitosten arjessa monin tavoin.

Oppilaitosten tulisi tukea kokemustaustan esiintuomista ja käsittelyä.

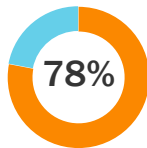
Kokemuksellisen tiedon arvo nähdään sosiaali- ja terveysalan oppilaitoksissa korkeana.

SOSIAALI- JA TERVEYSALAN OPIKELIJAT JA AMMATTILAISET:

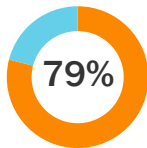
Sosiaali- ja terveysalan opinnot/työt toivat esiin tarpeen käsitellä henkilökohtaisia kokemuksia

Kokemosaaaminen mahdollistaa paremman yhteyden luomisen asiakkaisiin/potilaisiin

Kokemosaaaminen vahvistaa työn merkityksellisyyttä

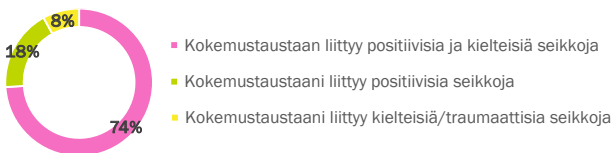

60 % haluaisi hyödyntää kokemosaaamista avoimesti työssään
51 % haluaisi tukea kokemosaaamisen hyödyntämiseen työssään

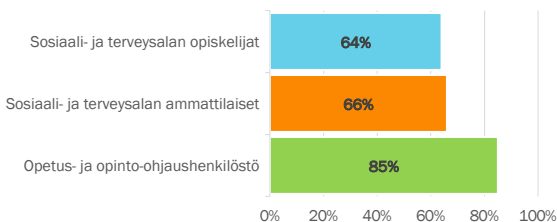
Kokemosaaamisen hyödyntämiseen liittyviä haasteita:

1. Asiakastilanne tulee liian lähelle, jolloin ei pysty auttamaan asiakasta/potilasta
2. Epämiellyttävät tunteet ja muistot heräävät työtilanteissa
3. Oman taustan piilottaminen
4. Kuormittuminen ja uupuminen
5. Riittävän ajan ja tilan antaminen asiakkaalle
6. Ammattilaisen, kokemosaaiantuntijan ja vertaisen roolit sekoittuvat
7. Työyhteisön huonot asenteet kokemosaaamista kohtaan

Kokemustaustan luonne

Kokemustaustan ammatilliseen hyödyntämiseen tarvitaan valmennusta

1 Sosiaali- ja terveysalan opiskelijoiden ja ammattilaisten kokemustaustat sisältävät sekä valtavan osaamispotentiaalin että riskin hyvinvoinnille.

2 Kokemustaustan tiedostaminen ja tunnistaminen ovat edellytys kokemuksen käsittelylle ja sen jalostumiselle työelämässä hyödynnettäväksi kokemosaaamiseksi.

3 Kokemustausta voidaan kääntää oppilaitoksissa hyvinvointia ja työelämään kiinnittymistä heikentävästä tekijästä vahvistavaksi. Toimiva keino tähän on systemaattinen kokemustaustan tunnistamista ja hyödyntämistä tukeva valmennus.

SISÄLLYS

1. Johdanto	7
2. Kartoituksen aineistot	9
2.1. Tutkimuskysymykset, aineistot ja menetelmät	9
2.2. Kyselyvastaajien taustatiedot	11
3. Kokemustaustan käsittely ja suhtautuminen siihen	15
3.1. Kokemustaustan luonne, tunnistaminen ja kokemusten käsittely	15
3.2. Suhtautuminen kokemustaustaan	18
4. Kokemustausta ja sosiaali- ja terveysalan opinnot	21
4.1. Kokemustausta ja sosiaali- ja terveysalalle hakeutuminen	21
4.2. Kokemustaustan vaikutukset opintoihin	23
4.3. Oppilaitoksen tuki kokemusosaamisen tunnistamisessa ja hyödyntämisessä	31
5. Kokemusosaamisen merkitys ja hyödyntäminen	35
5.1. Kokemusosaamisen hyödyntäminen työelämässä ja sen vaikutukset työn mielekkyyteen ja työssäjaksamiseen	35
5.2. Kokemusosaamisen hyödyntämisen haasteet ja mahdollisuudet	40
6. Yhteenveto ja johtopäätökset	46
Lähteet	50
Liitteet	51
Liite 1. Lista haastatelluista henkilöistä	51
Liite 2. Kyselylomake sosiaali- ja terveysalan opiskelijoille ja ammattilaisille	52
Liite 3. Kyselylomake opetus- ja opinto-ohjaustehtävissä työskenteleville	58

1. JOHDANTO

Tässä julkaisussa tarkastellaan kokemusosaamista sosiaali- ja terveysalan opiskelijoiden ja ammattilaisten näkökulmasta. Kokemukseen perustuva tieto luokitellaan usein ensisijaisesti kokemusasiantuntijoiden osaamisalueeksi. Sosiaali- ja terveysalan tutkinnon suorittaneiden keskuudessa kokemusosaamisen asema ei sen sijaan ole selkeä tai kiistaton.

Kokemusosaamisen käsitteellä tarkoitetaan tässä julkaisussa henkilökohtaisen kokemuksen tai läheisnäkökulman kautta kertynyttä tietotaitoa ja ymmärrystä, joka on jalostunut työelämässä hyödynnettäväksi osaamiseksi. Tämä tarkoittaa esimerkiksi omakohtaista kokemusta erityislapsen vanhemmuudesta, lastensuojelun asiakkuudesta tai läheisen mielenterveyden haasteista. Kokemusosaamisen taustalla oleva kokemus voi koostua myönteisistä arkisista palvelunkäyttäjän kokemuksista tai liittyä jopa traumaattisiin elämäkokemuksiin.

Kokemustieto voi antaa ammatillisen ja tieteellisen tiedon rinnalle arvokkaan kokemuspohjaisen näkökulman (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 2023), sillä kokemusosaajalla on sellaista tietoa ja taitoa, joka ei ole ammatillisessa koulutuksessa omaksuttavissa (Palukka ym., 2019, s. 33). Kokemusosaamisen soveltaminen osana ammatillista osaamista voi sosiaali- ja terveysalalla näkyä esimerkiksi empaattisena työotteena ja herkkyytenä tunnistaa asiakkaan tai potilaan tarpeita ja tilanteita.

Palvelunkäyttäjien näkemysten hyödyntäminen palveluiden kehittämisessä on ollut jo pitkään yleistä sosiaali- ja terveyspalveluissa. Erityisesti sosiaali- ja terveysjärjestöt sekä päihde- ja mielenterveyspalvelut ovat olleet edelläkävijöitä kokemusasiantuntijuuden hyödyntämisessä palveluiden suunnittelussa, toteutuksessa ja kehittämisessä. Kokemusperäisen tiedon arvostus ja käyttö palvelujärjestelmässä on lisääntymässä ja kokemukseen perustuvaa osaamista pyritään hyödyntämään asiakasosallisuuden ja palveluiden laadun kehittämisessä (Palukka ym., 2019, s. 33–34). Palvelumuotoilun kontekstissa asiakaskokemuksella on keskeinen merkitys palveluiden laadun ja vaikuttavuuden avaintekijöinä (Tuulaniemi, 2011, s. 53, s. 74). Myös Sipilän hallitusohjelmassa 2015 kokemusasiantuntemuksen käytön vahvistaminen mainittiin yhtenä keinona asiakaslähtöisiin ja vaikuttaviin sosiaali- ja terveyspalveluihin (Valtioneuvoston kanslia, 2015, s. 20).

Kokemusosaamisen hyödyntäminen sosiaali- ja terveysalalla edellyttää, että ammattilainen pystyy yhdistämään sen tarkoituksenmukaisella tavalla ammatti-osaamiseensa. Tämä tarkoittaa sitä, että omiin kokemuksiin on saatu etäisyyttä ja niistä syntyneitä oppeja pystyy tarkastelemaan kriittisesti ja soveltamaan ammatillisessa viitekehyksessä. Kokemuksen kautta on mahdollista ymmärtää, millaista on elää tietyn kokemuksen kanssa, mitkä seikat auttoivat toipumisessa ja kuntoutumisessa sekä miten ammattilaiset voivat toimia edistääkseen asiakkaiden ja potilaiden hyvinvointia. On myös hyvä huomata, että hyödynnettävää kokemusosaamista syntyy myös myönteisistä palvelukokemuksista, jolloin kokemuksen hyödyntäminen on helpompaa. Usein omien kokemusten tiedostamiseen, tunnistamiseen ja hyödyntämiseen tarvitaan tukea niin opinnoissa kuin työelämässäkin. Kokemusosaamisen hyödyntämiseen vaikuttavat merkittävästi myös avoimuus ja asenteet oppilaitoksissa ja työpaikoilla.

Sosiaali- ja terveysalalla kokemustaustoihin liittyy valtava potentiaali, jos ne osataan tunnistaa ja hyödyntää tarkoituksenmukaisesti. Oma kokemustausta voi jalostua kokemusosaamiseksi ja mielekkääksi osaksi ammatti-identiteettiä jo opin-tojen aikana osana ammatillista kasvua. Kokemusosaamisen käyttöarvoa ei aina kuitenkaan tunnusteta sosiaali- ja terveysalalla (Palukka ym., 2019, s. 33) ja kokemustaustan systemaattista tunnistamista ja hyödyntämistä tukevat koulutussisällöt puuttuvat. Ammattilaisen näkökulmasta kokemusosaaminen voi lisätä työn merkityksellisyyden kokemusta ja työssä jaksamista. Asiakkaiden ja potilaiden näkökulmasta se voi lisätä palvelun laatua ja rakenteiden tasolla sosiaali- ja terveys-alan palveluiden vaikuttavuutta.

Tämä kartoitus on toteutettu ESR-osarahoitteisesti osana Kokonaisena työssä-hanketta. Hankkeen tarkoituksena on kehittää, pilotoida ja juurruttaa käyttöön valmennusmalli ja työvälineet kokonaisvaltaiseen kokemusosaamisen tunnistamiseen sosiaali- ja terveysalalla. Hanke toteutetaan 1.2.2023–30.6.2025 ja se on osa Työllistävä, osaava ja osallistava Suomi -toimintalinjaa. Kokonaisena työssä-hanketta hallinnoi Suomen Diakoniaopisto (SDO) ja sen osatoteuttajia ovat Diakonia-ammattikorkeakoulu (Diak) sekä Diakonissalaitos. Diakonia-ammattikorkeakoulu on vastannut tämän kartoitustyön toteutuksesta (Diakonia-ammattikorkeakoulu, 2023a). Hanketiimi on osallistunut kartoituksen kyselylomakkeiden ja tämän julkaisun kommentointiin sekä kyselyn levitykseen.

Julkaisu on suunnattu kaikille kokemusosaamisesta kiinnostuneille. Siitä voivat hyötyä sosiaali- ja terveysalan opiskelijat ja ammattilaiset sekä sosiaali- ja terveysalan oppilaitokset ja työelämän edustajat.

2. KARTOITUKSEN AINEISTOT

2.1. Tutkimuskysymykset, aineistot ja menetelmät

Tavoitteena oli toteuttaa hankehakemuksen mukaisesti yleistajuinen ja aineistolähtöinen julkaisu kartoituksen tuloksista. Kartoitustyön rajaus, tutkimuskysymykset, aineistokeruun kohdentuminen sekä raportointitapa on määritelty pitkälti rahoittajan hyväksymässä hankehakemuksessa. Kartoituksella haettiin vastauksia muun muassa seuraaviin hankehakemuksessa esitettyihin kysymyksiin:

- Missä määrin sosiaali- ja terveysammattilaisilla sekä alaa opiskelevilla on omaa kokemustausta erityisesti alansa asiakastyön teemoista?
- Miten tällainen kokemustausta on vaikuttanut omaan ammatillisuuteen?
- Millaisia haasteita ja vahvuuksia oman kokemuksen ja ammattiroolin yhdistämiseen liittyy?
- Millaiseksi oma työhyvinvointi koetaan erityisesti liittyen ammatti-identiteettiin, asenteisiin ja mahdollisuuteen hyödyntää omaa osaamista kokonaisvaltaisesti?

(Kokonaisena työssä -hankehakemus, 2022, s. 8.)

Kartoituksen tiedonkeruu kohdentui hankesuunnitelman mukaisesti pääosin hankeorganisaatioissa opiskeleviin ja työskenteleviin henkilöihin. Ainoastaan osa haastatteluista tehtiin hankeorganisaatioiden ulkopuolisille henkilöille. Kysymysten asettelussa opiskelua ja työelämää koskevia kysymyksiä ei kuitenkaan kohdennettu koskemaan parhaillaan käynnissä olevia opintoja tai nykyistä työpaikkaa, vaan vastauksissa on nähtävissä hankeorganisaatioita laajemmin sosiaali- ja terveysalan opintoja ja työelämää kuvaavaa tietoa.

Kartoituksen tiedonkeruun suunnittelu ja tutkimuslupaprosessit toteutettiin huhti-toukokuussa 2023. Tiedonkeruun eettiset näkökulmat ja tietosuojaan liittyvät seikat käsiteltiin Diakin osahankkeen tietosuojaselosteessa sekä kunkin hankeorganisaation tutkimuslupaprosessissa. Kartoitustyön aineisto koostuu kahdesta sähköisestä kyselystä sekä haastatteluista.

Tässä julkaisuissa hyödynnetyt aineistot ovat:

1. Kysely Suomen Diakoniaopiston ja Diakonia-ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveysalan opiskelijoille, joilla on jo työharjoittelu- tai työkokemusta omalta alalta, sekä Diakonissalaitoksen konsernin sosiaali- ja terveysalan ammattilaisille (N=475). Vastattavaksi tulevat kysymykset valikoituvat taustatietojen mukaan, niin että ne vastaajat, jotka eivät tunnista itseään kokemustaustaa (N=91), saivat vastattavakseen ainoastaan lyhyesti kokemusosaamisen merkitystä kartoittavia kysymyksiä. Kyselyaineisto koostuu siis pääasiassa niiden vastaajien vastauksista, jotka tunnistavat itsellään kokemustaustaa (N=384).
2. Kysely SDO:n ja Diakin sosiaali- ja terveysalan opetus- ja opinto-ohjaustehtävissä työskenteleville (N=48)
3. Haastattelut kokemusosaamisen hyödyntämistä ja merkitystä tunteville asiantuntijoille ja oppilaitoshenkilöille hankeorganisaatioissa ja niiden verkostoissa (N=9) (kts. Liite 1).
4. Haastattelut kokemusosaamisen hyödyntämisestä ammatillisessa mielessä kiinnostuneille 18–29-vuotiaille nuorille, jotka ovat koulutuksen ja työelämän ulkopuolella, osatyökykyisiä tai muuten haastavassa tilanteessa (N=4) (kts. Liite 1).

Kyselyt olivat vastattavissa Diakissa, SDO:ssa ja Diakonissalaitoksella touko-kesäkuussa noin kuukauden ajan. Kyselyt toteutettiin verkossa olevilla kyselylomakkeilla ja vastauslinkit olivat avoimia, joten vastausprosentit eivät ole laskettavissa. Avoimia kyselylinkkejä levitettiin organisaatioiden intrassa, sähköpostitse sekä opiskelijoille Diakissa ja SDO:ssa jalkautumalla luennoille. Lisäksi Diakissa hyödynnettiin linkin levitykseen opiskelijoiden käytössä olevia oppimisalusta Diaklea ja mobiilisovellus Tuudoa sekä SDO:ssa Omasdo-sovellusta.

Sosiaali- ja terveysalan opiskelijoiden ja ammattilaisten kyselyvastauksia on tarkasteltu analyysissä yhtenäisenä ryhmänä. Opiskelijoiden ja ammattilaisten vastaajaryhmissä ei ollut yleisellä tasolla merkittäviä eroavaisuuksia. Kaikilla vastaajilla oli työharjoittelu-/työkokemusta omalta alalta ja ammattilaiset vastasivat kyselyssä myös opintoja koskeviin kysymyksiin. Sosiaali- ja terveysalalle tyypillisesti työelämä ja tutkinto-opiskelu usein vuorottelevat, kun opintoja jatketaan esimerkiksi lähihoitajana työskentelyn jälkeen sairaanhoitajatutkinnolla tai alemman ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneet jatkavat myöhemmin ylempään

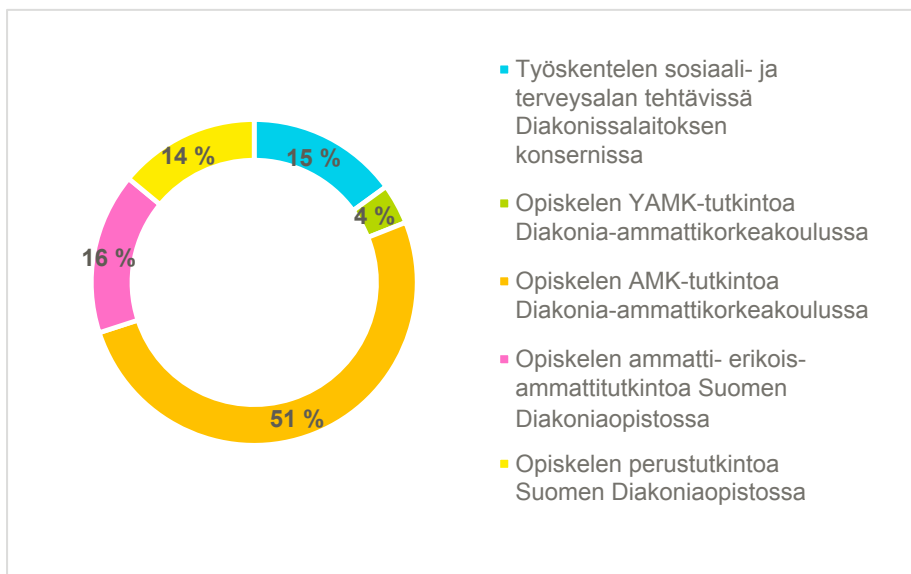
tutkintoon. Muutamia yksittäisiä kysymyskohtaisia eroja opiskelijoiden ja ammattilaisten välillä on otettu esiin raportissa.

Myöskään opetus- ja opinto-ohjaustehtävissä työskentelevien vastauksia ei eroteltu analyysivaiheessa, koska vastaajamäärä oli melko pieni ja koska useimmat opinto-ohjaajat työskentelevät Diakissa ja SDO:ssa yhteisnimikkeellä lehtori, opinto-ohjaaja.

Kyselyaineisto on analysoitu hyödyntäen suoria jakaumia, keskiarvoja sekä ristiintaulukointia. Laadullinen aineisto eli kyselyn avovastaukset ja haastattelua-aineistot on analysoitu hyödyntäen aineistolähtöistä sisällönanalyysiä ja teemoittelua. Kyselylomakkeiden asteikkokysymyksissä oli käytössä asteikko 1–5, jossa 1=täysin eri mieltä, 2=melko eri mieltä, 3=ei eri eikä samaa mieltä, 4=melko samaa mieltä, 5=täysin samaa mieltä ja En osaa sanoa. Analyysivaiheessa suoria jakaumia tarkasteltaessa asteikko on muunnettu kolmiportaiseksi, jossa 1= täysin ja melko eri mieltä, 2= ei eri eikä samaa mieltä (sisältäen en osaa sanoa -valinnat) sekä 3=melko ja täysin samaa mieltä.

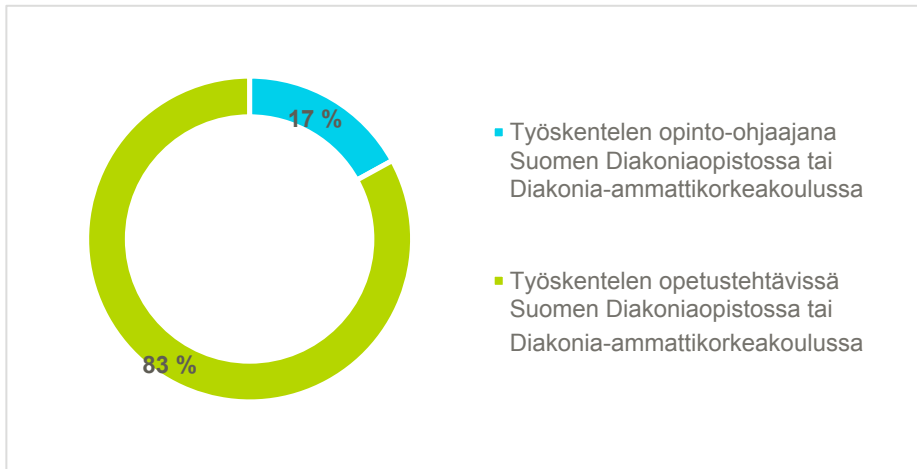
2.2. Kyselyvastaajien taustatiedot

Kuten Kuviosta 1 käy ilmi, opiskelijoiden ja ammattilaisten kyselyyn vastaajista 30 % edusti SDO:n opiskelijoita, 55 % Diakin opiskelijoita, 15 % Diakonissalaitoksen sosiaali- ja terveysalan henkilöstöä. Suurin yksittäinen vastaajaryhmä olivat Diakin AMK-tutkintoa suorittavat opiskelijat, joita oli vastaajista yli puolet.

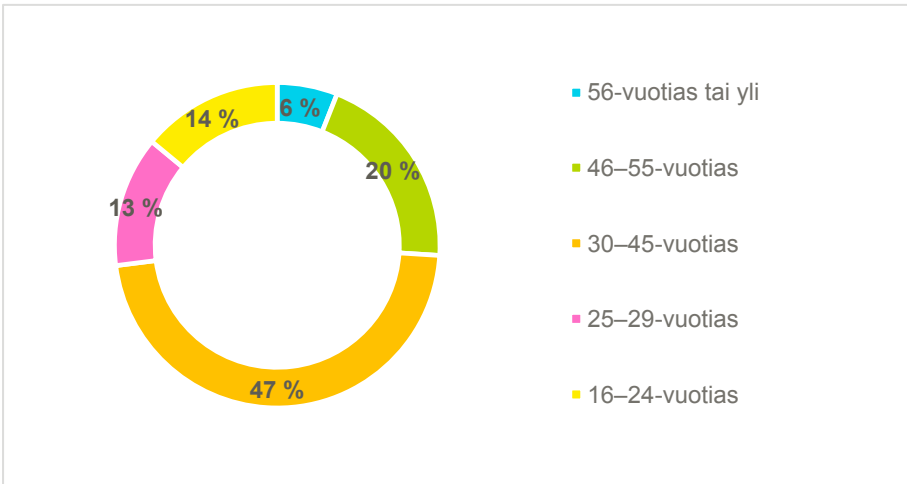
Kuvio 1. Sosiaali- ja terveysalan opiskelijoiden ja ammattilaisten kyselyn vastaajien roolit, N=475

Opetus- ja opinto-ohjaushenkilöstön kyselyssä 83 % vastaajista oli opetushenkilöstöä ja 17 % vastaajista toimi ensisijaisesti opinto-ohjaajana.

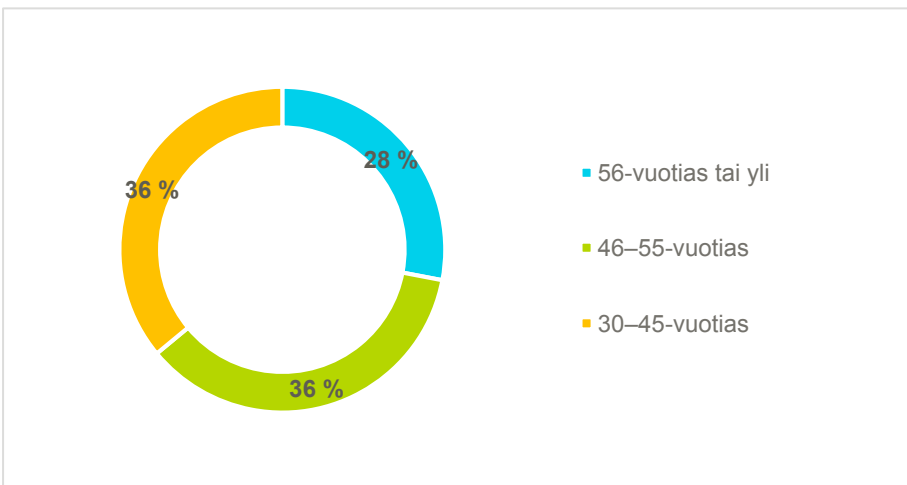
Kuvio 2. Opetus- ja opinto-ohjaushenkilöstön kyselyn vastaajaryhmät

Kuten Kuviosta 3 käy ilmi, sosiaali- ja terveysalan opiskelijoiden ja ammattilaisten kyselyvastaajista suurin yksittäinen ikäryhmä olivat 30–45-vuotiaat vastaajat, joita oli lähes puolet kyselyyn vastanneista ja pienin vastaajaryhmä olivat 56-vuotiaat tai sitä vanhemmat, joita oli vastaajista vain 6 %. Tarkasteltaessa opiskelijoiden ja ammattilaisten ikäjakaumia erikseen suurin ero on 16–24-vuotiaiden osuudessa, joita on vastanneista opiskelijoista 16 % ja ammattilaisista vain 5 %, sekä 56-vuotiaiden ja sitä vanhempien osuus, joka on opiskelijoilla 4 % ja ammattilaisilla 19 %. Molempien vastaajaryhmien suurin ikäryhmä ovat 30–45-vuotiaat vastaajat.

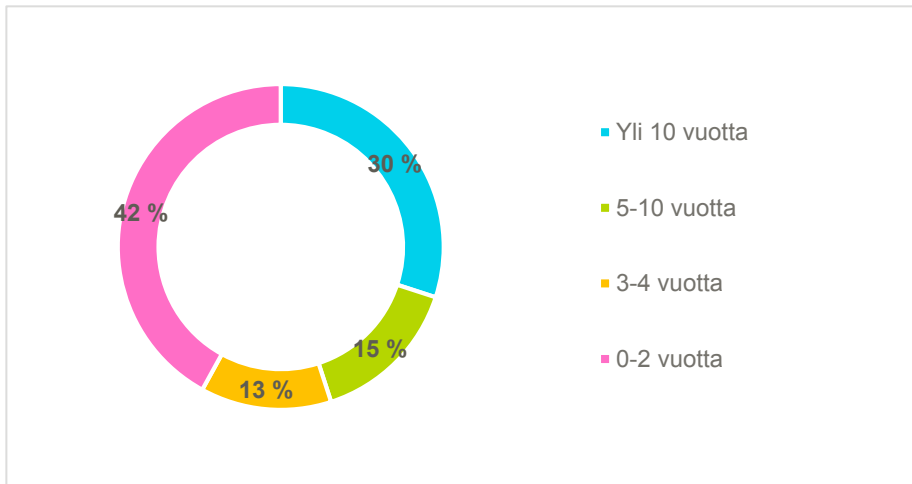
Kuvio 3. Sosiaali- ja terveystieteiden opiskelijoiden ja ammattilaisten kyselyn vastaajien ikäjakauma, N=473

Opetus- ja opinto-ohjaushenkilöstön kyselyn ikäryhmät jakautuivat melko tasaisesti; yli kolmannes vastaajista oli 30–45-vuotiaita, runsas kolmannes 46–55-vuotiaita ja 56-vuotiaita ja sitä vanhempia oli vastaajista 28 %.

Kuvio 4. Opetus- ja opinto-ohjaushenkilöstön kyselyn vastaajien ikäjakauma, N=47

Sosiaali- ja terveysalan opiskelijoilta ja ammattilaisilta selvitettiin kyselyssä heidän työharjoittelu- ja työkokemuksensa pituutta sosiaali- ja terveysalalla. Kysely oli kohdennettu sellaisille opiskelijoille, joilla on jo oman alan työharjoittelu- tai työkokemusta. Kuten Kuvista 5 käy ilmi, vastaajissa on eniten niitä, joilla on 0–2 vuoden työkokemus (42 %), sekä hyvin kokeneita, joilla on yli 10 vuotta työkokemusta. Heitä oli lähes kolmannes kaikista vastaajista. Tarkasteltaessa opiskelijoiden ja ammattilaisten välistä eroa työkokemusvuosien osalta, on opiskelijoilla keskimäärin lyhyempi työkokemus omalta alalta. Lyhyt eli 0–2 vuoden työkokemus oli opiskelijoista lähes puolella ja ammattilaisista vain 10 %:lla. Yli 10 vuoden työkokemus sen sijaan oli opiskelijoista 24 %:lla ja ammattilaisista 67 %:lla.

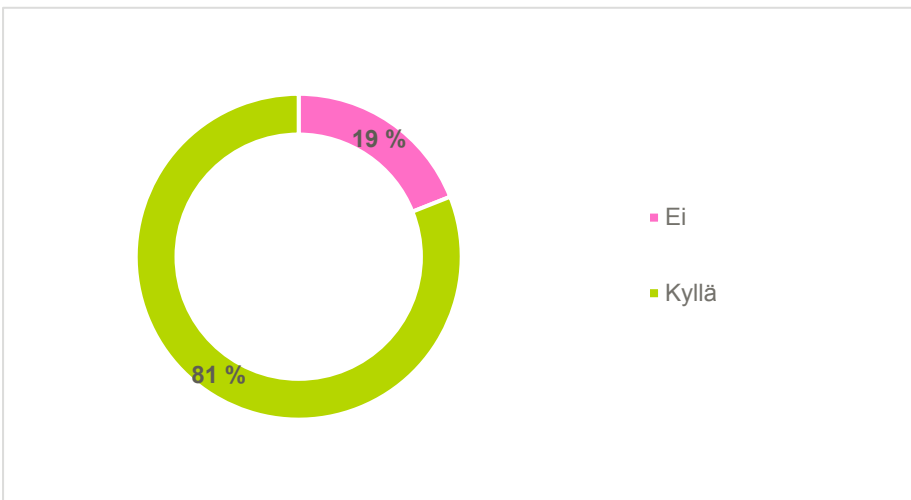

Kuvio 5. Sosiaali- ja terveysalan opiskelijoiden ja ammattilaisten kyselyn vastaajien työharjoittelu- tai työkokemuksen pituus sosiaali- ja terveysalalla, N= 474

3. KOKEMUSTAUSTAN KÄSITTELY JA SUHTAUTUMINEN SIIHEN

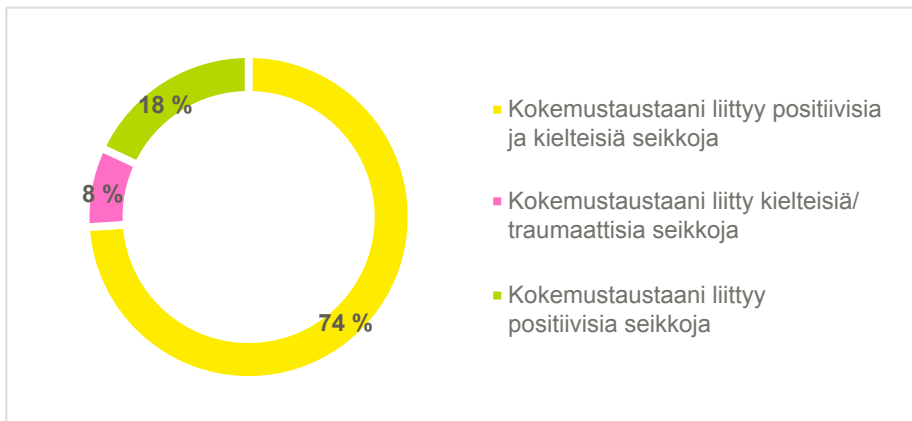
3.1. Kokemustaustan luonne, tunnistaminen ja kokemusten käsittely

Sosiaali- ja terveysalan opiskelijoilta ja ammattilaisilta selvitettiin kyselyssä, tunnistavatko he itsellään henkilökohtaista kokemusta tai läheisnäkökulmaa jostakin sosiaali- ja terveysalan asiakasryhmästä tai teemasta. Vastaajista 81 % kertoi heillä olevan kokemusta. Siitä huolimatta, että vastaajia oli kyselyn alussa kokemusosaamistermin määrittelyn yhteydessä esimerkein johdateltu tunnistamaan sosiaali- ja terveysalan teemoja, vastaajista lähes viidennes ei tunnistanut itsellään olevan kokemusta mistään sosiaali- ja terveysalan asiakasryhmästä tai teemasta.

Kuvio 6. Sosiaali- ja terveysalan opiskelijoiden ja ammattilaisten kokemustaustat, N=475

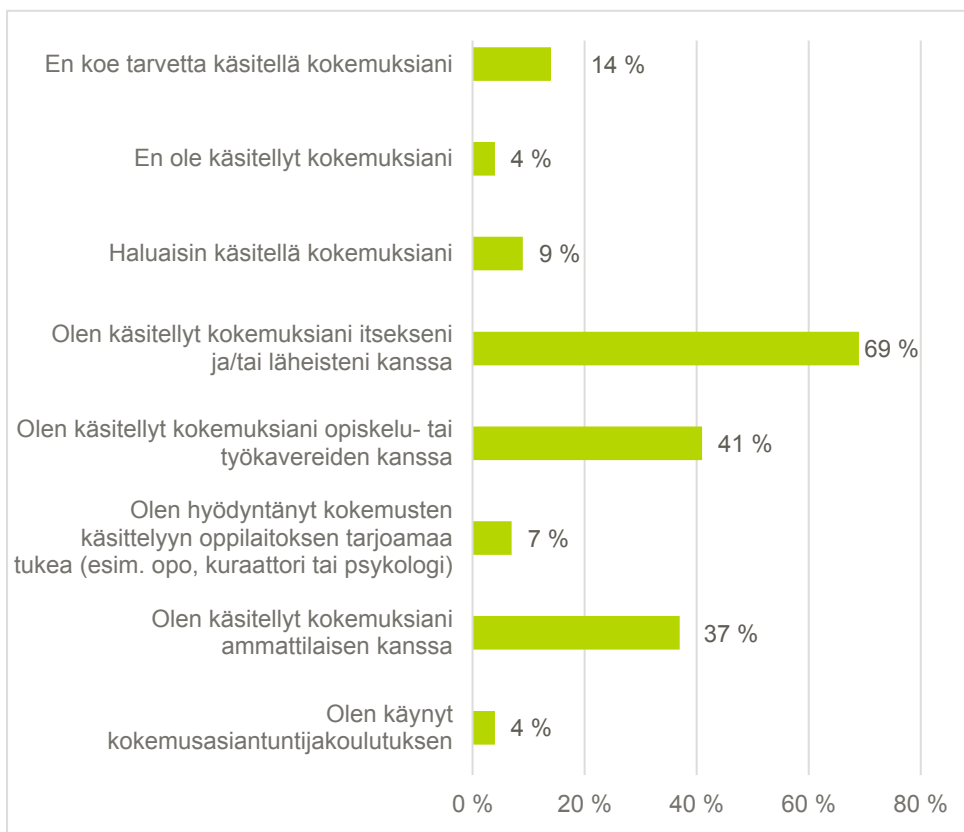
Sosiaali- ja terveysalan opiskelijoita ja ammattilaisia, jotka tunnistivat omia kokemuksia jostakin sosiaali- ja terveysalan ilmiöstä tai asiakasryhmästä, pyydettiin kyselyssä arvioimaan kokemustaustansa luonnetta. Kuten Kuviosta 7 käy ilmi, 74 % vastaajista arvioi kokemustaustansa liittyvän positiivisia ja kielteisiä seikkoja, 18 % vastaajista luonnehti kokemustaustansa positiiviseksi ja vain 8 % vastaajista arvioi kokemustaustansa olevan luonteeltaan pelkästään kielteinen tai traumaattinen. Luonnollisesti kokemuksen ajankohtaisuus ja käsittelyn vaihe vaikuttavat siihen, miten ne koetaan. Kielteisetkin kokemukset voivat pitemmän ajan kuluessa näyttäytyä merkityksellisinä ja niitä on mahdollista hyödyntää työelämässä. Se, miten yksilöt prosessoivat elämän varrella syntyneitä kokemuksia, on hyvin yksilöllistä, samoin kuin asian kohtaamiseen tarvittavan tuen tarve. Kartoitusaineiston perusteella kokemusosaaminen mielletään usein perustuvan nimenomaan luonteeltaan traumaattisiin tai kielteisiin kokemuksiin, ja tämä osaltaan vaikuttaa asenteisiin kokemuksiin pohjaavaa osaamista kohtaan.

Kuvio 7. Sosiaali- ja terveysalan opiskelijoiden ja ammattilaisten kokemustaustan luonne, N=383

Vastaajilta kysyttiin myös heidän kokemustaustansa käsittelyyn liittyviä seikkoja. Kuten Kuviosta 8 käy ilmi, vastaajista 14 % kertoi, ettei koe tarvetta käsitellä kokemuksiaan. Vastaajista 69 % oli käsitellyt kokemuksiaan itsekseen tai läheistensä kanssa. Lisäksi 41 % vastaajista oli käsitellyt kokemuksiaan opiskelu- tai työkavereiden kanssa. Vastaajista 37 % oli käsitellyt kokemuksiaan ammattilaisen kanssa. Vain 7 % vastaajista oli hyödyntänyt kokemusten käsittelyyn oppilaitoksen tarjoamaa tukea. Tähän kysymykseen vastanneista 90 % oli opiskelijoita

ja 10 % ammattilaisia. Molemmat oppilaitokset tarjoavat opiskelijoille monipuolisesti tukea oppimiseen ja hyvinvointiin.¹

Kuvio 8. Sosiaali- ja terveysalan opiskelijoiden ja ammattilaisten kokemustaustan käsittely, monivalinta, N=382

Se, että oppilaitoksen tukea hyödynnetään suhteellisen vähän, voi liittyä siihen, että käsittelyä ei koeta ajankohtaiseksi opintojen aikana tai että omaan henkilökohtaiseen elämään liittyviä haasteita ei haluta tuoda esiin oppilaitoksessa. Tämä voi liittyä muun muassa leimautumisen pelkoon. Kokemustaustan käsitte-

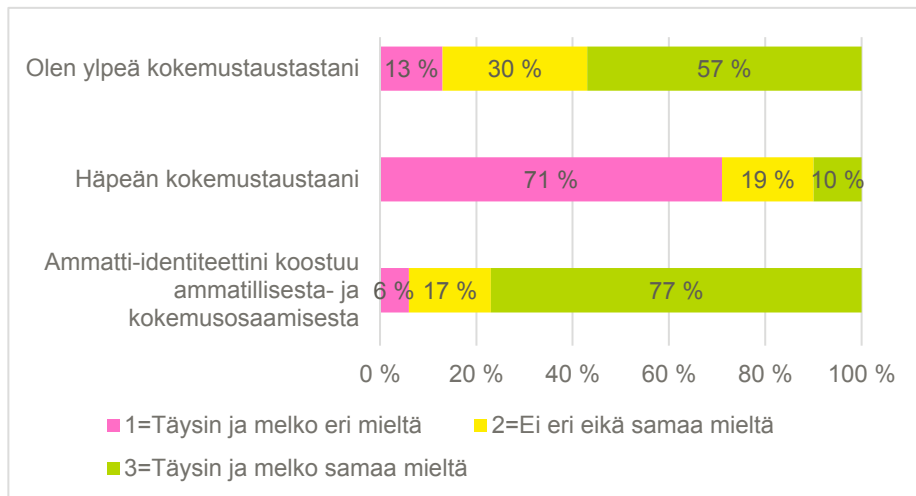
¹ Diakin opiskelijoille oppimisen ja hyvinvoinnin tukipalveluita yksilö- ja ryhmämuotoisina tarjoavat opinto-ohjaajat, kuraattorit, erityisopettaja sekä oppilaitospastori ja -diakoni. Lisäksi tarjolla on oppimisen tukipajoja sekä opintososionomiharjoittelijoiden vertaistukea. Opiskeluterveydenhuollosta vastaa Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiö YTHS, joka järjestää myös ryhmätoimintaa opiskeluhuvinvoinnin tueksi. SDO:ssa yksilökohtainen opiskeluhuolto kattaa psykologi- ja kuraattoripalvelut sekä opiskelijaterveydenhuollon palvelut. Oppimiseen saa yleistä ja erityistä tukea, ja opiskelualmiuksia edistäviä opintoja on myös mahdollista suorittaa. SDO:n jokaisella kampuksella toimii oppimisen tukipaikka Tsemppi, josta saa monipuolista tukea opintoihin ja arjen asioihin.

lyssä on nähtävissä opiskelijoiden ja ammattilaisten välillä jonkin verran eroavaisuuksia. Opiskelijoista kokemustaustaa oli käsitellyt opiskelu- tai työkavereiden kanssa 44 %, kun taas ammattilaisista jonkin verran pienempi osuus (29 %). Lisäksi ammattilaisista 45 % oli käsitellyt kokemuksiaan ammattilaisen kanssa oppilaitoksen ulkopuolella, kun taas opiskelijoista ammattilaisen apuun oli tukeutunut 36 %.

3.2. Suhtautuminen kokemustaustaan

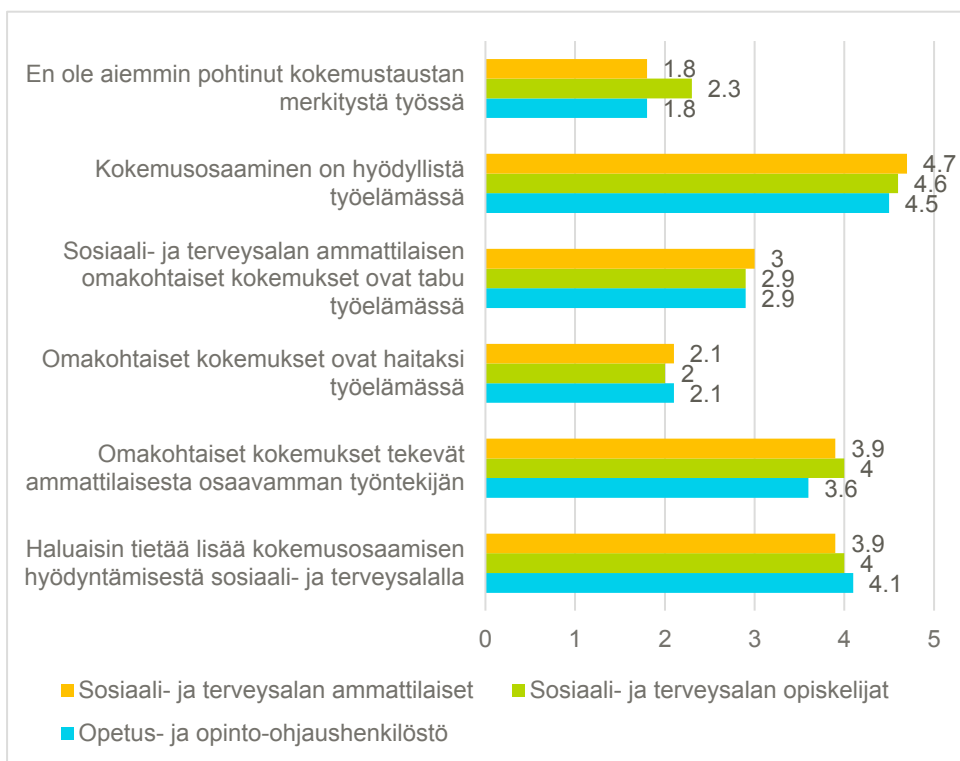
Sosiaali- ja terveystieteiden opiskelijoiden ja ammattilaisten suhtautuminen omaan kokemustaustaan oli kartoituksen perusteella melko vaihtelevaa. Sosiaali- ja terveystieteiden opiskelijoiden ja ammattilaisten kyselyyn vastanneista 57 % kertoi olevansa ylpeä kokemustaustastaan ja vain 10 % vastaajista kertoi häpeävänsä kokemustaustastaan. Vastaajista 77 % kertoi ammatti-identiteettinsä koostuvan ammatillisesta- ja kokemusosaamisesta. Kokemustaustaan suhtautumiseen vaikuttaa luonnollisesti kokemustaustan luonne sekä se, kuinka pitkä aika kokemuksista on kulunut. (Ks. Kuvio 9.)

Kuvio 9. Sosiaali- ja terveystieteiden opiskelijoiden ja ammattilaisten suhtautuminen omaan kokemustaustaan, suorat jakaumat, N=382

Sosiaali- ja terveystieteiden opiskelijoilta ja ammattilaisilta sekä opetus- ja opinto-ohjaushenkilöstöltä selvitettiin kyselyissä kokemusosaamiseen liittyviä asenteita (ks. Kuvio 10). Vastaajaryhmien välillä ei ollut merkittäviä eroja siinä, miten kokemusosaamiseen suhtaudutaan. Vähiten kokemustaustan merkitystä työssä poh-

tineita vastaajia oli opiskelijoissa (ka. 2,2 asteikolla 1–5). Eroja vastaajaryhmien välillä tuli jonkin verran näkyviin väittämän *Omakohhtaiset kokemukset tekevät ammattilaisesta osaavamman työntekijän* kohdalla. Siinä kriittisimmin väittämään suhtautuivat opetus- ja opinto-ohjaushenkilöstö (ka. 3,6) verrattuna opiskelijoihin, joiden vastausten keskiarvo oli 4 asteikolla 1–5. Kaikki vastaajaryhmät suhtautuivat melko kriittisesti siihen, että omakohtaiset kokemukset olisivat haitaksi työelämässä (ka. 1,9–2,1), sen sijaan kokemusosaamista pidettiin hyödyllisenä työelämässä kaikissa vastaajaryhmissä (ka. 4,5–4,7).

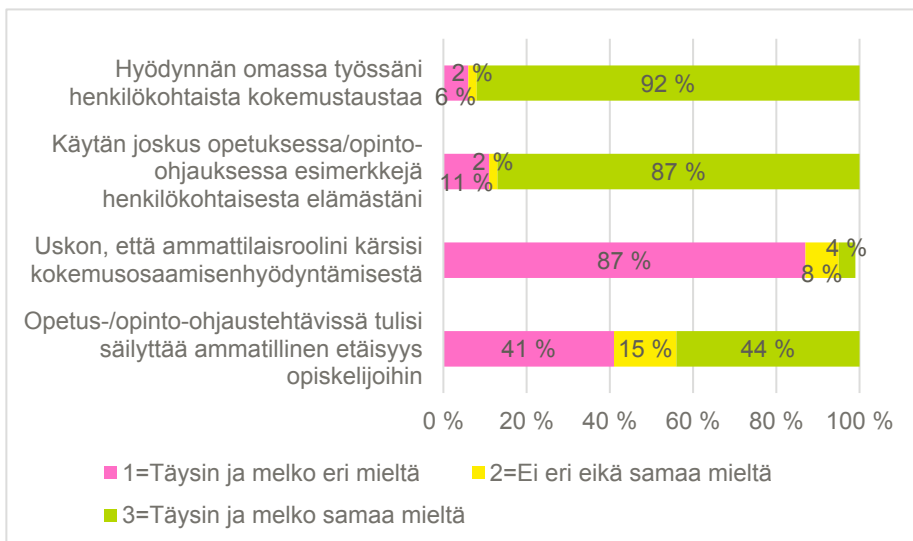

Kuvio 10. Kokemusosaamiseen liittyvät asenteet vastaajaryhmittäin. Keskiarvot asteikolla 1–5, jossa 1=täysin eri mieltä, 2=melko eri mieltä, 3=ei eri eikä samaa mieltä, 4=melko samaa mieltä ja 5=täysin samaa mieltä. Sosiaali- ja terveysalan ammattilaiset N=59, Sosiaali- ja terveysalan opiskelijat N=403, Opetus- ja opinto-ohjaushenkilöstö N=48.

Aiemmin muun muassa Mielenterveyden keskusliitto (MTKL) on selvittänyt sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten suhtautumista omaan kokemustaan. MTKL toteutti vuonna 2022 sosiaali- ja terveysalan ammattilaisille kyselyn (N=540), jossa selvitettiin sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten omakohtaisia kokemuksia muun muassa mielenterveyden ongelmista ja suhtautumista niihin.

Vastaajista 53 % kertoi, että heillä oli omakohtaisia kokemuksia mielenterveyden ongelmista ja lähes 80 % kertoi perhe- tai sukulaisperheissä syntyneistä mielenterveyden ongelmiin liittyvistä kokemuksista. Kysymykseen vastanneista sosiaali- ja terveysalan ammattilaisista (N=365) 62 % oli sitä mieltä, että kokemuksista oli ollut hyötyä ja vain 14 % oli sitä mieltä, että niistä oli ollut haittaa. (Päivi Rissanen, erityisasiantuntija, henkilökohtainen tiedonanto 18.8.2023.)

Opetus ja opinto-ohjaushenkilöstön kyselyssä selvitettiin suhtautumista omaan kokemusosaamiseen ja sitä, miten sitä hyödynnetään omassa työssä. Suhtautuminen oli kaiken kaikkiaan hyvin myönteistä. Kuten Kuviosta 11 käy ilmi, 92 % vastanneista hyödynsi työssään omaa kokemustaustaansa. Vastaajista 87 % kertoi käyttävänsä opetuksessa tai opinto-ohjauksessa esimerkkejä henkilökohtaisesta elämästään. Vain 4 % uskoi ammattilaisroolin kärsivän kokemusosaamisen hyödyntämisestä. Vastaajilta kysyttiin myös ammatillisen etäisyyden säilyttämisestä opiskelijoihin, koska tämän ajateltiin osin kertovan opetus- ja opinto-ohjaushenkilöstön ammatti-identiteetistä ja kokemusosaamisen roolista siinä. Tämä väittämä jakoi mielipiteitä. Vastaajista 44 % oli sitä mieltä, että opetus- ja opinto-ohjaustehtävissä tulisi säilyttää ammatillinen etäisyys opiskelijoihin, 41 % ei pitänyt sitä tarpeellisena ja 15 % vastaajista ei ollut eri eikä samaa mieltä. Tämän aineiston pohjalta näyttää siltä, että ammatillinen etäisyyden säilyttäminen opiskelijoihin opetus- ja opinto-ohjaustehtävissä ei sulje pois kokemusosaamisen hyödyntämistä työssä.

Kuvio 11. Opetus- ja opinto-ohjaushenkilöstön suhtautuminen omaan kokemustaustaan, suorat jakaumat, N= 48

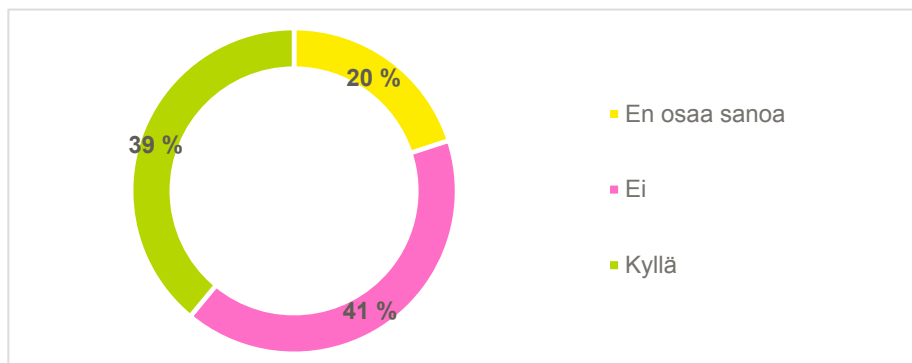
4. KOKEMUSTAUSTA JA SOSIAALI- JA TERVEYSALAN OPINNOT

4.1. Kokemustausta ja sosiaali- ja terveysalalle hakeutuminen

Kokemukseen perustuva tieto luokitellaan usein ensisijaisesti kokemusasiantuntijoiden osaamisalueeksi ja sen rooli ammatillisessa viitekehysessä on haastavaa hahmottaa. Arvostus kokemukseen pohjaavaa tietotaitoa kohtaan on sosiaali- ja terveysalalla hyvin vaihtelevaa. Perinteiset käsitykset siitä, kenen ja millä tavoin hankittu tieto ja osaaminen on arvokasta, ovat muutoksen alla. Nykyisin asiantuntijuuden tunnistetaan ja usein myös tunnustetaan syntyvän muuallakin kuin koulutuksessa. Asiantuntijuutta syntyy esimerkiksi työssä ja työyhteisöissä, harrastuksissa, yrittämisessä, kokemusperäisissä tilanteissa, erilaisissa oppimisympäristöissä ja yhteisöissä. (Jakonen, 2017, s. 14–16). Asiantuntijuus voidaan myös ymmärtää ammatin erityispiirteinä tai -osaamisena, ja asiantuntijuus voi määrittyä toimijan sosiaalisen position kautta ammatista irrallisena asiana (Laine & Lempinen, 2021, s. 58). Haastatteluiden perusteella oppilaitoksissa olisi tärkeää myös tarkastella kriittisesti perinteisen asiantuntemuksen riskejä, kuten esimerkiksi ulkokohtaisuutta, ja vähentää asiakas-asiantuntija-kaksijakoisuutta, sillä kuka tahansa voi löytää itsensä mistä tahansa roolista.

Usein sosiaali- ja terveysalalle hakeudutaan juuri omakohtaisten kokemusten perusteella. Esimerkiksi mielenterveyskuntoutuja saattaa saada epäonnistuneista palvelukokemuksistaan kimmokkeen hakeutua sosiaali- ja terveysalalle, jotta toiset samassa tilanteessa olevat tulisivat paremmin ymmärretyiksi ja kohdatuiksi palveluissa. Kokemustaustan hyödyntäminen voi myös olla polku työllistymiseen esimerkiksi työelämän ulkopuolella olleelle nuorelle, joka kouluttautuu ensin kokemusasiantuntijaksi ja hakeutuu myöhemmin sosiaali- ja terveysalan koulutukseen. Kartoitusta varten haastatellut nuoret kertoivat, että kokemusasiantuntijana toimiminen antoi mahdollisuuden tutustua sosiaali- ja terveysalan tehtäviin konkreettisesti, mikä helpotti päätöstä jatkosuunnitelmista.

Kuten Kuvioista 12 käy ilmi, kyselyyn vastanneista sosiaali- ja terveysalan opiskelijoista ja ammattilaista 41 % ei nähnyt omien kokemusten vaikuttaneen alalle hakeutumiseen. Vastaajista 39 % kertoi omien kokemusten vaikuttaneen sosiaali- ja terveysalalle hakeutumiseen, ja 20 % vastaajista ei osannut sanoa, oliko omilla kokemuksilla merkitystä alalle hakeutuessa. Kartoitusaineiston perusteella vaikuttaa siltä, että kokemustaustan merkitystä ammatinvalinnassa ei ole helppoa tunnistaa tai tiedostaa.

Kuvio 12. Sosiaali- ja terveysalan opiskelijoiden ja ammattilaisten näkemykset oman kokemustaustan vaikutuksesta sosiaali- ja terveysalalle hakeutumiseen, N=473

Opiskelijoita ja ammattilaisia, jotka arvioivat kokemustaustansa vaikuttaneen sosiaali- ja terveysalalle hakeutumiseen, pyydettiin kuvaamaan minkälaiset kokemukset olivat vaikuttaneet päätökseen. Tähän saatiin yhteensä 144 avovastausta.

Useimmin mainitut motiivit alan valintaan ovat:

1. Hyvät palvelukokemukset (19 mainintaa)
2. Huonot palvelukokemukset (17 mainintaa)
3. Halu auttaa (17 mainintaa)
4. Hoitajapula ja/tai jonot sosiaali- ja terveyspalveluihin (13 mainintaa)
5. Omakehtainen sairastuminen tai onnettomuus (9 mainintaa)
6. Oma mielenterveysongelma (8 mainintaa)
7. Oma kokemus huono-osaisuudesta tai syrjäytymisestä (7 vastaajaa)

Muut vastaajat mainitsivat motiivikseen muun muassa läheisten päihde- ja mielenterveysongelmat, omat päihdeongelmat, oman rikostaustan ja omat neuropsykiatriset haasteet.

4.2. Kokemustaustan vaikutukset opintoihin

Kartoitusaineiston perusteella oman kokemustaustan esiin tuomiseen opinnoissa saattaa liittyä monenlaisia haasteita, pelkoja ja jopa häpeää. Esimerkiksi mielenterveys- ja päihdetaustaiset opiskelijat kokevat joutuvansa pohtimaan oman taustan esiintuomista tarkkaan. Taustan piilottaminen voi viedä opiskelijan voimavaroja ja aiheuttaa jaksamisongelmia opinnoissa. Erityisesti mielenterveys- ja päihdeongelmiin liittyy usein vahva häpeän tunne ja leimautumisen pelko, mikä näkyy myös ammattilaisten negatiivisessa suhtautumisessa näihin asiakasryhmiin (Rovamo & Toikko, 2019, s. 282).

Sosiaali- ja terveysalan opiskelijavalintaprosessit vaihtelevat ammattikorkeakouluissa ja ammatillisissa oppilaitoksissa. Ammattikorkeakouluissa valinnat toteutetaan pääasiassa todistuksen tai valtakunnallisen valintakokeen perusteella. Hakijalla on SORA-lainsäädäntöön² liittyvä mahdollisuus tuoda esiin terveydentilaansa ja taustaansa, ja tarvittaessa myös keskustella niistä ennen hakua hakijapalveluiden edustajan kanssa. Tarvittaessa keskustelua voidaan käydä myös opinto-ohjaajan kanssa. Sosiaali- ja terveysalalle hakeutuvat henkilöt saattavat kuitenkin pelätä, etteivät sovellu alalle, ja pitävät kokemustaustansa piilossa sekä hakuvaiheessa että opiskelijaksi hyväksymisen jälkeen. Avoimuus opiskelijavalinnan yhteydessä vahvistaisi kokemustaustaisen opiskelijan omaa käsitystä alalle soveltumisestaan sekä kasvat-taisi voimavaroja ja itsetuntoa opintojen alkaessa. SDO:n jatkuvassa opiskelijahaussa hakijoille järjestetään valintahaastattelu, jonka tarkoitus on kartoittaa työ- ja opinto-taustaa. Tässä yhteydessä hakijat joskus ottavat esiin kokemustaustansa.

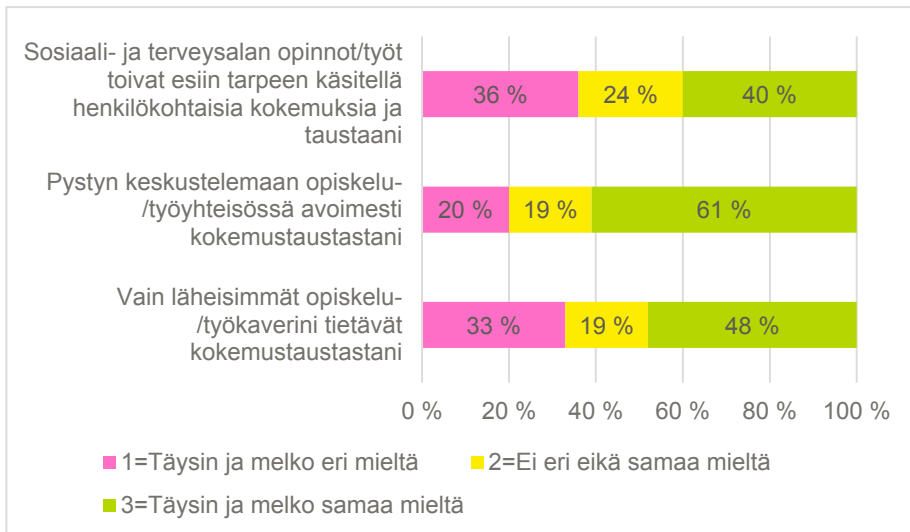
Kyselyn avovastausten perusteella kokemustaustaiset opiskelijat saattavat myös turhautua tai pettyä opinnoissa, koska kokevat oman taustansa tuoneen joistain ilmiöistä opintoja syvällisempää osaamista.

Koulutuksen sisältö oli minulle pettymys (...) ymmärsin käsiteltävistä aiheista kokemusmaailmani kautta paljon sellaista mitä teoriasta ei välttämättä käynyt ilmi. Monet aiheet tuntuivat aika pinnallisilta opiskeluaikana. Koin pitkään asian salassa pidettävänä, koska pelkäsin joutuvani hankaluuksiin(...).

2 Työelämän ja opiskeluympäristön turvallisuuden parantamiseksi säädetty SORA-lainsäädäntö koskee opiskeluun hakeutumista sekä opiskeluoikeuden peruuttamista ja palauttamista ammatillisissa ja korkea-asteen koulutuksessa. Käytännössä SORA-lainsäädäntö antaa koulutuksen järjestäjälle ja korkeakoululle mahdollisuuden peruuttaa opiskelijan opiskeluoikeus, jos koulutukseen tai ammatissa toimimiseen sisältyy alaikäisen turvallisuutta, potilas- tai asiakasturvallisuutta tai liikenteen turvallisuutta koskevia vaatimuksia. (Opetushallitus, 2023b.) Oppilaitokset määrittelevät itsenäisesti SORA-lainsäädännön soveltamisohjeet, joiden sisällöissä voi olla eroavaisuuksia oppilaitoksittain ja koulutusaloittain.

Sosiaali- ja terveysalan opiskelijoista ja ammattilaisista 40 % oli sitä mieltä, että sosiaali- ja terveysalan opinnot tai työt olivat tuoneet esiin tarpeen käsitellä henkilökohtaisia kokemuksia, 36 %:lla vastaajista näin ei ollut käynyt. Vastaajista 61 % pystyi keskustelemaan opiskelu- tai työyhteisössä avoimesti kokemustaustastaan ja 48 % kertoi, että vain läheisimmät opiskelu-/työkaverit tiesivät heidän kokemustaustastaan. Opiskelijoiden ja ammattilaisten välillä on nähtävissä eroa avoimuudessa: opiskelijoista 64 % pystyi keskustelemaan avoimesti kokemustaustastaan opiskelu- tai työyhteisössä, kun ammattilaisista vain 47 % kertoi tällaisesta avoimuudesta. Kyky tai halu avoimuuteen omasta kokemustaustasta ei tarkoita sitä, että opiskelija olisi käsitellyt kokemustaan tai ymmärtäisi siihen liittyvän osaamis- ja taitopotentiaalin. Joskus opiskelijalle tai ammattilaiselle avoimuus on myös keino sanoittaa tai käsitellä kokemustaan. Yksi haastateltava kuvasi kokemustaustaisen avoimuuteen liittyviä haasteita opinnoissa seuraavasti:

Kun ulkoa kuulee puhuttavan ihmisryhmästä, johon kuulut, se nostattaa aina jotain. Siinä huomaa toisten asenteet. Joskus tekee mieli jakaa omaa osaamista, ja joskus kokemuksista kiusaannutaan. Opinnot voivat myös olla itsessään rankkoja, jos on toimintakykyvajeita, niin reaktiot ja tuen tarpeet voivat nousta keskeisiksi.

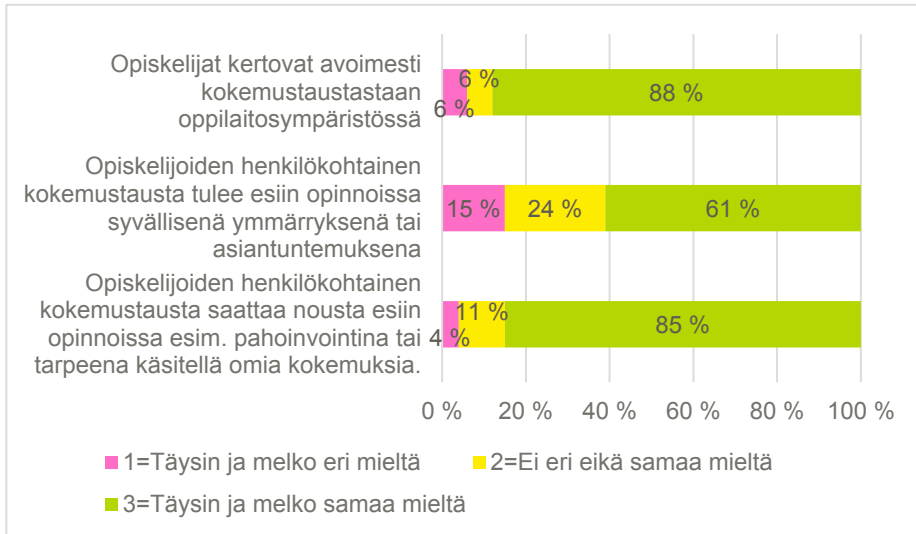
Kuvio 14. Sosiaali- ja terveysalan opiskelijoiden ja ammattilaisten kokemustaustan vaikutukset opintoihin ja avoimuus, suorat jakaumat N=382

Opetus- ja opinto-ohjaushenkilöstön vastausten perusteella opiskelijoiden kokemustaustat näkyvät opinnoissa. Kuten Kuvioista 15 käy ilmi, 88 % vastaajista oli sitä mieltä, että opiskelijat kertovat avoimesti omista kokemustoistaan opilaitosympäristössä. Vaikka avoimuutta pidettiin positiivisena asiana, siihen liittyy myös tärkeitä taitoja:

Opiskelijan oma kokemustausta, jonka hän tuo esille esim. opetuksessa, riippuu paljon siitä, miten opiskelija itse on aiemmin käsitellyt asiaansa. Itsensä, ja usein myös läheisten suojaaminen, isoissa ryhmissä on myös tärkeä taito, joka täytyy tuoda esille opiskelijalle. Kaikki avoin jakaminen ei aina välttämättä ole hyväksi.

Opetus- ja opinto-ohjaushenkilöstön vastauksissa näkyy kaksi ääripäätä siinä, miten opiskelijoiden kokemustaustat näkyvät. Vastaajista 61 % vastaajista oli sitä mieltä, että opiskelijan kokemustausta tulee esiin opinnoissa syvällisenä ymmärryksenä tai asiantuntemuksena. Tämä väittämä jakoi vastaajien mielipiteitä, sillä 15 % vastaajista oli eri mieltä tästä. Vastaajista 85 % näki, että opiskelijan kokemustausta saattaa ilmetä opinnoissa pahoinvointina tai tarpeena käsitellä omia kokemuksia. Tämän kyselyaineiston perusteella sosiaali- ja terveysalalla opiskelijan kokemustaustasta johtuva pahoinvointi ja tarve käsitellä omia kokemuksia on varsin yleistä Diakin ja SDO:n opiskelijoilla. Opetus- ja opinto-ohjaushenkilöstön näkemykset eroavat tässä kohtaa myös jonkin verran sosiaali- ja terveysalan opiskelijoiden ja ammattilaisten omista näkemyksistä. Kyselyyn vastanneista sosiaali- ja terveysalan opiskelijoista ja ammattilaisista vain runsas kolmannes arvioi opintojen tai työn nostaneen esiin tarpeen käsitellä kokemustaustaa (kts. Kuvio 14).

Kuvio 15. Opetus- ja opinto-ohjaushenkilöstön näkemykset opiskelijoiden kokemustaustan näkymisestä opinnoissa, suorat jakaumat, N= 48

Opetus- ja opinto-ohjaushenkilöstöltä kysyttiin, olivatko he nähneet opiskelijan oireilevan tai uupuvan kokemustaustansa vuoksi. Avovastauksista käy ilmi, että opintojen alkuvaiheessa tehtävä kehityspsykologiaan liittyvä harjoitus, jossa käydään läpi omaa elämää, tai liian lähelle omaa taustaa tuleva teema opetuksessa voivat olla opiskelijoille rankkoja ja aiheuttaa keskustelun tarvetta. Toinen selkeä kohta opinnoissa ovat harjoittelujaksot, joiden yhteydessä kokemustaustaiset opiskelijat usein oireilevat tai uupuvat.

Jos tulee opiskelijaksi liian aikaisin esim. päihdetoipujana. Oman prosessin työstäminen ja opiskelu voivat käydä ylitsepääsemättömäksi. Tai jos ei uskalla kertoa esim. nepsy-haasteista tai vaikka vaikeudesta kirjoittaa, nämä voivat viedä melkoiseen selviytymistaisteluun.

Joskus esimerkiksi tietty harjoittelupaikka tietyssä elämänvaiheessa ei ole paras mahdollinen ja on voinut johtaa uupumiseen ja harjoittelun keskeyttämiseen. (...) Osa opiskelijoista on käsitellyt hyvin omaa taustaansa ja kykenee tarkastelemaan sitä voimavarana. Jos tätä käsittelyä ei ole tehty, niin opiskelija saattaa uupua tai oirehtia muilla tavoin.

Keskeinen seikka opiskelijan oireilemisessa ja uupumisessa vaikuttaa olevan se, miten opiskelija on omaa taustaansa käsitellyt. Kuormittuminen on tietysti inhimillistä, jos kyse on isoista elämänkulkuun vaikuttaneista asioista ja tarpeesta käsitellä niitä. Opetus- ja opinto-ohjaushenkilöstön edustajat kuvasivat tilannetta seuraavasti:

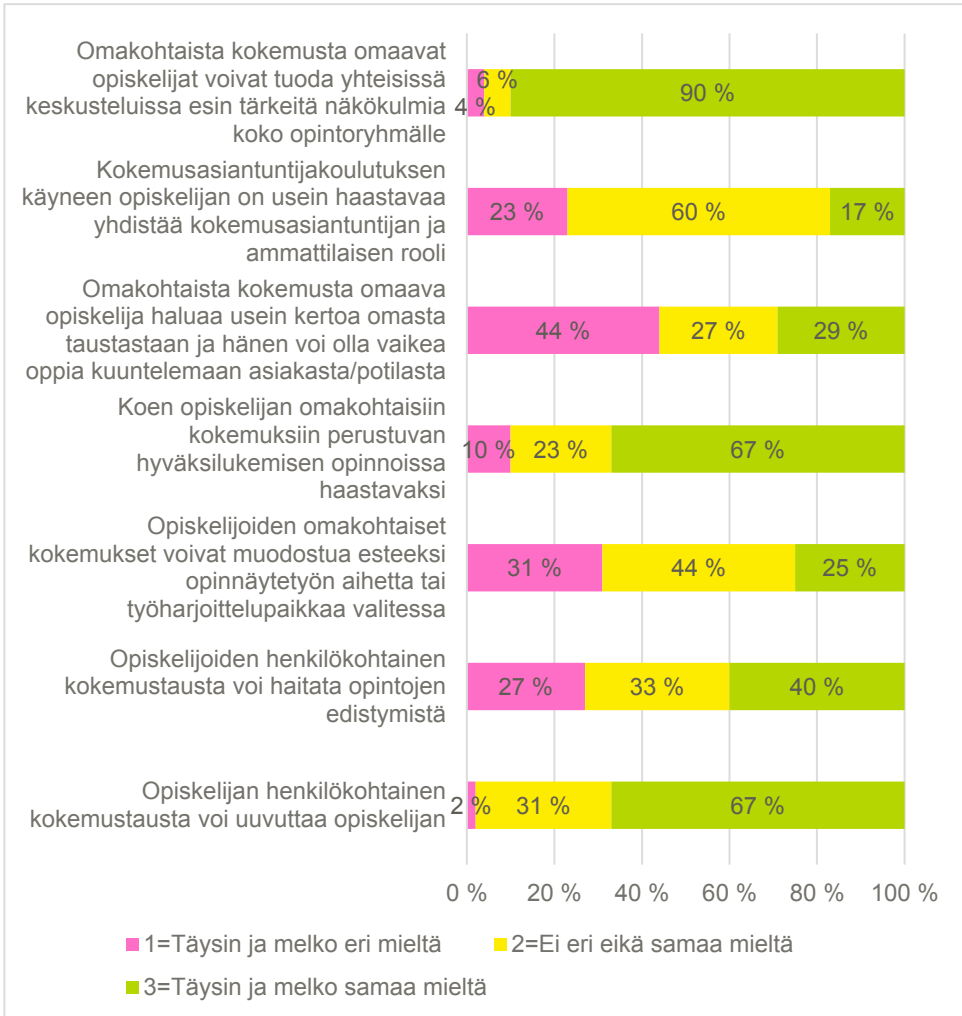
Niillä, jotka ovat käyneet jo kokemusasiantuntijakoulutuksen, asia on paremmin hoidossa, sillä omaa elämää on tullut jo käytyä läpi.

(...) opiskelijalla oma tilanne tuli hyvin usein tunneilla esille ja tilanne jäi päälle. Useimmilla kuitenkin näkökulmat tulevat asiallisissa ja asiayhteyksissä esille, mutta isoja asioitakin tunneilla jaetaan.

Ratkaisuina opiskelijan uupumiseen kokemustaustan vuoksi pidettiin opetus- ja opinto-ohjaushenkilöstön vastauksissa keskustelua ja tukea oppilaitoksessa, ohjaamista oppilaitoksen ulkopuolisten palveluiden piiriin sekä opintojen keventämistä tai keskeyttämistä. Joissakin tilanteissa myös esimerkiksi harjoittelupaikan vaihtaminen on voinut helpottaa opiskelijan tilannetta. Yksi opetus- ja opinto-ohjaushenkilöstön edustaja kuvaili ratkaisuja seuraavasti:

Usein yritetään ensin keventää opintoja tai suorittaa opintoja itsenäisemmin sekä tarjota opiskeluterveydenhuollon palveluita ja monialaista kokoontumista. Jos oppilaitoksen tarjoamat tukitoimet eivät ole riittäviä, niin usein opiskelija joutuu jäämään sairauslomalle tai pahimmassa tapauksessa jopa eroamaan opinnoista.

Kuten Kuviosta 16 käy ilmi, 90 % opetus- ja opinto-ohjaushenkilöstön kyselyyn vastaajista oli sitä mieltä, että kokemustaustaiset opiskelijat voivat tuoda yhteisissä keskusteluissa esiin tärkeitä näkökulmia koko opintoryhmälle. Tämä on merkittävä tulos ja kertoo kokemukseen perustuvan tiedon merkityksellisyydestä ja arvosta. Tämä kertoo myös Diakin ja SDO:n sosiaali- ja terveysalan opetus- ja opinto-ohjaushenkilöstön myönteisistä asenteista kokemusosaamista kohtaan.

Kuvio 16. Opetus- ja opinto-ohjaushenkilöstön näkemykset opiskelijan kokemustaustan vaikutuksista opintoihin, suorat jakaumat, N=48

Sosiaali- ja terveystieteiden opiskelijoiden ja ammattilaisten kyselyyn vastanneista 4 % oli käynyt kokemusasiantuntijakoulutuksen. Koulutus tarjoaa mahdollisuuden käsitellä omaa taustaa ja tulla sinuiksi sen kanssa. Kokemusasiantuntijan rooliin liittyy usein oman tarinan aktiivinen hyödyntäminen työvälineenä. Haastatteluiden ja avovastausten perusteella kokemusasiantuntijaroolin yhdistäminen sosiaali- ja terveystieteiden ammattilaisen rooliin saattaa olla haastavaa. Kuten Kuviosta 16 käy ilmi, opetus- ja opinto-ohjaushenkilöstön oli hankala arvioida näiden roolien yhdistämisen haasteellisuutta. Vastaajista 60 % ei ollut eri eikä samaa mieltä tästä väittämästä. Vastaajista 23 % ei pitänyt näiden roolien yhdistämistä haastavana ja 17 % piti.

Kokemustaustaisten opiskelijoiden vaikeus oppia kuuntelemaan asiakasta tai potilasta jakoi vastaajien mielipiteitä voimakkaasti. Vastaajista 44 % oli eri mieltä siitä, että kokemustaustaisten opiskelijoiden voi olla vaikea oppia kuuntelemaan asiakasta tai potilasta ja 29 % vastaajista oli samaa mieltä tästä.

Ehkä oleellista on se, että ollakseen herkkä tai voidakseen hyödyntää omaa kokemustaustaa, ihmisen ei tarvitse eikä pidä vuolaasti jakaa omaa kokemustaan asiakkaalle. Herkkyys välittyy syvempänä ymmärryksenä ja kykyinä kohdata. Ei pidä viedä asiakkaalta tilaa omilla kokemuksilla, mutta samalla voi jotenkin inhimillisesti tukea ja kertoa, että ymmärrän, tiedän, tunnen sen mitä sinä olet kokenut.

Aikaisemmin hankitun osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen on yleistä sosiaali- ja terveysalan opinnoissa sekä ammatillisessa koulutuksessa³ että ammattikorkeakouluissa⁴. Esimerkiksi vuonna 2022 Diakin sosiaali- ja terveysalan opiskelijoille hyväksiluettiin aikaisemmin hankitun osaamisen tunnistamisen (AHOT) prosesseissa keskimäärin 19 opintopistettä per opiskelija, kun vastaava luku Diakin humanistisen alan opiskelijoilla oli noin 8 opintopistettä (Pirjo Hildén, opiskelijapalveluiden asiantuntija, henkilökohtainen tiedonanto 7.9.2023). Opiskelijakohtaiset vaihtelut ovat luonnollisesti hyväksiluetuissa opinnoissa merkittävät. Opetus- ja opinto-ohjaushenkilöstön kyselyyn vastaajista 66 % piti opiskelijan omakohtaisiin kokemuksiin perustuvaa hyväksilukemista opinnoissa haastavana. Aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisessa on keskeistä se, että osaaminen on dokumentoitua. Tyypillisimmin se liittyy aiempiin opintoihin ja työkokemukseen. Tästä näkökulmasta esimerkiksi omakohtainen kokemus päihdekuntoutuksesta ei voi tuottaa ammatillista tai teoreettista osaamista aiheesta. Myös muualla kuin muodollisessa koulutuksessa, esimerkiksi harrastuksen, luottamustoimien tai vapaaehtoistyön kautta hankitusta osaamisesta voi hakea hyväksilukua. Aineiston perusteella joissakin tapauksissa toisen asteen koulutuksessa on voitu pienimuotoisesti hyväksilukea kokemusosaamisen piiriin laskettavaa osaamista. Esimerkiksi pitkä omakohtainen kokemus omaishoitajuu-

3 Aiemmin hankitun osaaminen selvittäminen ja tunnistaminen on oppilaitoksille velvoite. Aiemmin hankittu osaaminen voi koostua informaalista eli arkioppimisesta, non-formaalista eli epävirallisesta oppimisesta ja formaalista eli muodollisesta koulutuksesta. (Opetushallitus 2023a.)

4 Korkeakouluissa puhutaan AHOT-menettelystä, joka tarkoittaa aiemmin hankitun osaamisen tunnistamista/tunnustamista. Jokaisella korkeakoululla on omat tutkintosääntönsä, joissa määritellään osaamisen tunnistamisen periaatteet. (Diakonia-ammattikorkeakoulu, 2023b.)

desta tai kokemusasiantuntijana työelämässä toimimisesta voisi olla kokemukseen liittyvää osaamista, joka täyttää aikaisemmin hankitun osaamisen tunnusmerkit.

Vastaajista kolmannes ei pitänyt opiskelijan kokemustaustaa mahdollisena esteenä oppinnäytetyön aihetta tai harjoittelupaikkaa valitessa, ja neljännes vastaajista piti tätä mahdollisena. Opintojen edistyminen kokemustaustaisilla opiskelijoilla jakoi vastaajien mielipiteitä. Vastaajista 40 % oli sitä mieltä, että opiskelijan kokemustausta voi haitata opintojen edistymistä, 27 % vastaajista ei pitänyt tätä mahdollisena. Kokemustaustan vaikutukset opiskelijan jaksamiseen näkyivät kyselyaineistossa sen sijaan selkeästi. Vastaajista 67 % oli sitä mieltä, että kokemustausta voi uuvuttaa opiskelijan.

Harjoittelupaikkojen suhteen on myös tärkeää, että opiskelija on riittävän hyvässä kunnossa itse, eikä hän ikään kuin mene hoidattamaan itseään kentälle. Sosionomien harjoittelupaikat ovat usein vaativia ja opiskelijoiden tulisi itse olla hyvässä kunnossa, voidakseen kohdata haavoittuvassa asemassa olevia asiakkaita.

Opetus- ja opinto-ohjaushenkilöstöltä selvitettiin kyselyssä, ovatko he olleet tilanteessa, jossa opiskelijan kokemustaustan oireilun vuoksi SORA-lainsäädännön soveltaminen on johtanut opinto-oikeuden peruuttamiseen. Opetus- ja opinto-ohjaushenkilöstön kyselyvastaajista ainoastaan 13 % oli ollut tällaisessa tilanteessa, 81 % ei ollut ollut ja 6 % ei osannut sanoa. Nimenomaan kokemustausta johtuvan oireilun tunnistaminen ei ole yksinkertaista. Lisäksi haastattelujen ja kyselyn avovastausten perusteella SORA-lainsäädäntöön liittyvä prosessi on sen verran raskas, että usein tilanteet ratkaistaan yhteisellä keskustelulla. Tuen tarpeen tunnistaminen ja sen pariin ohjaus ovat näissä tilanteissa keskeisiä. Ristiriitoja saattaa syntyä tilanteessa, jossa opiskelija itse ei tunnista hyvinvoinnin haasteita tai niiden muodostumista esteeksi opiskelulle. Oppilaitokset ovat velvoitettuja tiedottamaan SORA-lainsäädännöstä opiskelijavalintojen yhteydessä, mutta aina opiskelijat eivät tunne lainsäädäntöä. Haastattelujen perusteella lainsäädäntö saattaa näyttäytyä kokemustaustaisille opiskelijoille jopa karsintatyökaluna tai pelotteena.

Tämä on kaksiteräinen miekka, joka aiheuttaa sen, että oppilaitoksen tarjoaman tuen piiriin hakeutumista pelätään. Ja ilman tukea pudotaan tilaan, joka voi tehdä opiskelijoista toimintakyvyltään alalle soveltumattomia.

Kun olen itse puhunut omasta tilanteesta, koulussa on sanottu, että muistathan että SORA-lainsäädännön mukaan oma kunto pitää olla riittävän hyvä, että opinnot voi jatkaa. Tuntui vähän tarpeettomalta kommentilta, eivät tunte minua kovin hyvin siellä.

4.3. Oppilaitoksen tuki kokemusosaamisen tunnistamisessa ja hyödyntämisessä

Joskus sosiaali- ja terveysalalla opiskelevien tai työskentelevien henkilöiden kokemustausta saattaa heikentää heidän toimintakykyään. Tämä voi näkyä pudokkuutena opinnoissa tai haasteina myöhemmin työssäjaksamisessa. Kuka tahansa voi myös sairastua tai kohdata elämässään kesken opintojen tai työuransa sellaisia asioita (esimerkiksi mielenterveyden haasteet tai akuutti sairastuminen), jotka tuottavat palvelutarvetta ja siten tilanteen, jossa ammattilainen itse kokee myös asiakkaan tai potilaan roolin. Tästä syystä ymmärrys siitä, miten oma kokemustausta on mahdollista jalostaa omaa hyvinvointia, osaamista ja työllisyyttä vahvistavaksi tekijäksi, olisi arvokasta. Systemaattisella kokemustaustan tunnistamista ja hyödyntämistä tukevalla valmennuksella oppilaitoksissa kokemustausta voitaisiin kääntää hyvinvointia ja työelämään kiinnittymistä heikentävästä tekijästä niistä vahvistavaksi tekijäksi.

Kokemustaustan jalostuminen osaksi ammatillista osaamista ja ammatti-identiteettiä voidaan nähdä osana opintojen aikaista ammatillista kasvua. Aineiston perusteella olennaista kokemuksen muuttamisessa kokemusosaamiseksi on nimenomaan kokemuksen ja siihen liittyvän potentiaalin tunnistaminen. Keskeistä on tietysti myös se, halutaanko tai osataanko kokemusosaamista hyödyntää ammatillisesti. Tätä teemaa on käsitelty luvussa 5.1.

Kyselyissä kartoitettiin eri vastaajaryhmien näkemyksiä siitä, tarvitaanko kokemustaustan ammatilliseen hyödyntämiseen valmennusta. Opetus- ja oppilaitoshenkilöstöstä 85 %, sosiaali- ja terveysalan ammattilaisista 66 % ja opiskelijoista 64 % piti valmennusta tarpeellisenä. Opiskelijoista 27 %, ammattilaisten edustajista 25 % ja opetus- ja opinto-ohjaustehtävissä työskentelevistä 13 % ei osannut sanoa, olisiko valmennus tarpeellista. Yksi opetus- ja opinto-ohjaushenkilöstökyselyn vastaaja kommentoi valmennuksen tarpeellisuutta seuraavasti:

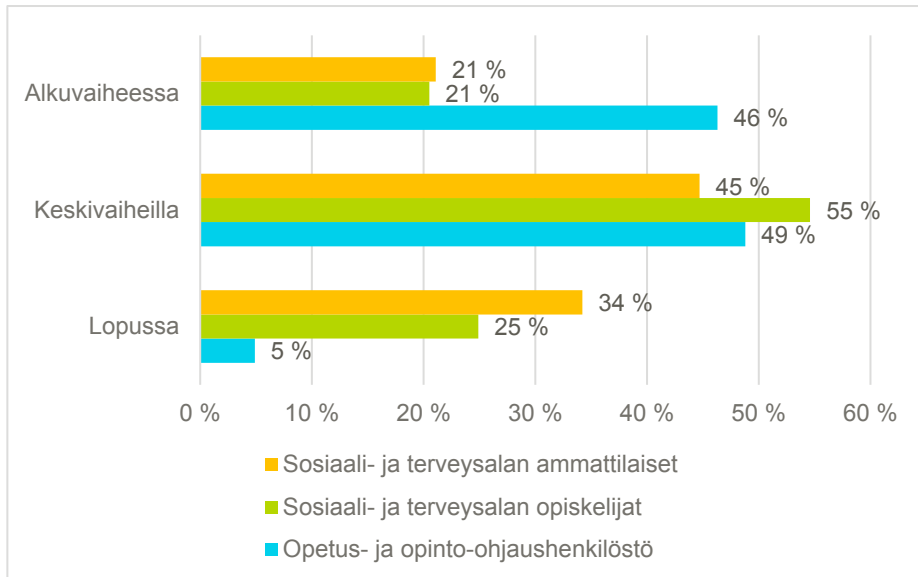
Koulutuksesta on apua niille, jotka ovat omissa kokemuksissaan tai prosesseissaan jo pitkällä. Mutta jos joku todella läikkyi yli, ei mikään pieni koulutus auta, vaan alla pitäisi olla terapiaa tai muuta isompaa työskentelyä ja itseref-

lektiota. Mutta kyllä sellainen itsereflektiivinen koulutus on tosi tärkeää ja sitä toki tehdään osana amk-koulutusta muutenkin.

Eri vastaajaryhmien näkemykset kokemusosaamisen ammatilliseen hyödyntämiseen suunnitellun valmennuksen sopivasta ajoittumisesta opinnoissa olivat melko samansuuntaiset. Kaikkien vastaajaryhmien enemmistö piti parhaana ajankohtana valmennukselle opintojen keskivaihetta. Tarkasteltaessa vastauksia vastaajaryhmittäin hajontaa on melko paljon.

Ajattelen, että jo alkuvaiheessa tästä kannattaa alkaa puhumaan. On tärkeää, että kokemukset tunnustetaan (...). Traumaattisetkin kokemukset tai isot vastoinkäymisetkin kannattaa ottaa puheeksi yleisellä tasolla, ettei niistä tule tabuja. Antaa uskoa ja välineitä siihen, että näistä kokemuksista ihminen on saanut sellaista herkkyyttä ja vahvuutta, jota voi hyödyntää työssä.

Kokemusasiantuntijuusvalmennus heti opintojen alusta lähtien mukaan opintoihin esim. pienryhmävalmennus, josta voisi saada YTO-valinnaisen 3 osp. Voisi olla vaihtoehtoinen kurssi esim. Elämänhallintataidot ja osallisuus -kursseille.

Kuvio 17. Missä vaiheessa opintoja kokemusosaamisen hyödyntämistä tukeva valmennus tulisi toteuttaa, prosenttijakaumat. Sosiaali- ja terveysalan ammatillaiset N=38, Sosiaali- ja terveysalan opiskelijat N=205, Opetus- ja opinto-ohjaushenkilöstö N=41

Useista opetus- ja opinto-ohjaushenkilöstön avovastauksista käy ilmi, että valmennus tulisi toteuttaa pitkällä aikavälillä prosessina, joka antaisi tilaa käsitellä omia kokemuksia ja kasvaa ammatillisesti. Käsiteltäviksi teemoiksi vastaajat ehdottivat ammatillisen roolin pohdintaa, myötätuntouupumusta, omien voimavarojen tunnistamista ja kokemusosaamisen ammatillista hyödyntämistä. Useat vastaajat pitivät myös pienryhmätyöskentelyä sekä oman kokemuksen käsittelyä ja reflektointia vertaisten kanssa keskeisenä osana annettavaa valmennusta. Lisäksi työnohjauksellinen ote tuli esiin useissa vastauksissa, kuten myös kokemusosaamista kunnioittavan ilmapiirin luominen oppilaitosympäristössä. Vastauksista käy myös ilmi, että kokemusosaamiseen suhtautumisessa on kehittämisen varaa.

Kokemusosaamisen merkitystä varmasti aliarvioidaan, eli ei haluta tunnustaa/ tunnustaa, vaan ennemmin halutaan vaientaa. On myös tavanomaista ajatella, ettei ammattilaisen rooliin kuulu omien kokemusten jakaminen, vaikka niistä voisi olla hyötyä. On tärkeää tuoda tätä asiaa näkyväksi ja löytää mustavalkoisen ajattelun rinnalle sellainen tapa, että saa sopivassa määrin tuoda omaa kokemusta esiin.

Lähtökohtana voisi olla yleisemminkin, että ihmissuhdetyössä kaikki olemme joiltain osin myös kokemusosaajia ja inhimillinen kohtaaminen edellyttää lähes aina jossain määrin oman persoonan ja kokemustaustan hyödyntämistä.

Oppimistehtävien ohjeistuksiin tämä näkökulma olisi luontevinta kytkeä. Tällöin se kulkisi koko opintojen ajan osana ammatillisen kasvun prosessia.

Sosiaali- ja terveysalan opiskelijoiden ja ammattilaisten näkemykset siitä, minkälainen koulutus edistäisi omakohtaisen kokemustaustan yhteensovittamista ammattiosaamisen kanssa, olivat melko samansuuntaiset kuin edellä esitetyt opetus- ja opinto-ohjaushenkilöstön. Kysymykseen saatiin yhteensä 77 vastausta. Suurin ero verrattuna opetus- ja opinto-ohjaushenkilöstön näkemyksiin liittyi siihen, että opiskelijat ja ammattilaiset pitivät keskeisenä valmennuksen osana alueena mahdollisuutta käsitellä omaa taustaa. Vastausten perusteella koulutus tulisi tarjota kaikille pitkänä prosessina, joka jättäisi tilaa mahdollisten omien kokemusten käsittelyyn. Vastauksissa korostuivat erilaiset ryhmäkeskustelut, turvallinen asioiden jakaminen ja tuettu käsittely. Yksi vastaaja ehdotti tällaisia koulutussisältöjä:

Sotealan opintojen aikana havaitsin, että moni on koulutuksessa käsittelemässä myös omia asioitaan. Siksi ajattelen, että alkuvaiheesta asti kokemusosaamisen käsittely poistaisi stigmoja, tabuja ja toisaalta taas myös auttaisi alusta asti itsereflektioon myös oman taustan kanssa. Sotealan koulutuksessa voisi jo olla sisäänkirjoitettuna kannustus ja ohjaus oman kokemusosaamisen tutkimiseen ja hyödyntämiseen.

Sisällöiksi opiskelijat ja ammattilaiset ehdottivat vinkkejä siihen, miten turvallisesti ja ammattimaisesti omaa kokemusta on mahdollista jakaa ja hyödyntää työelämässä. Lisäksi toivottiin välineitä itsereflektioon, omien tunteiden ja ammatillisten rajojen tunnistamiseen. Myöskin omia voimavaroja ja työhyvinvointia suhteessa kokemustaustan hyödyntämiseen pidettiin keskeisenä teemana.

Kaikki vastaajaryhmät tunnistivat valmennuksen haasteeksi opiskelijoiden hyvin erilaiset tilanteet ja vaiheet kokemusten käsittelyssä. Ratkaisuksi ehdotettiin kokonaisuutta, jossa olisi yhteisen osuuden lisäksi erilaisia moduulivaihtoehtoja ja monipuolisia toteutustapoja.

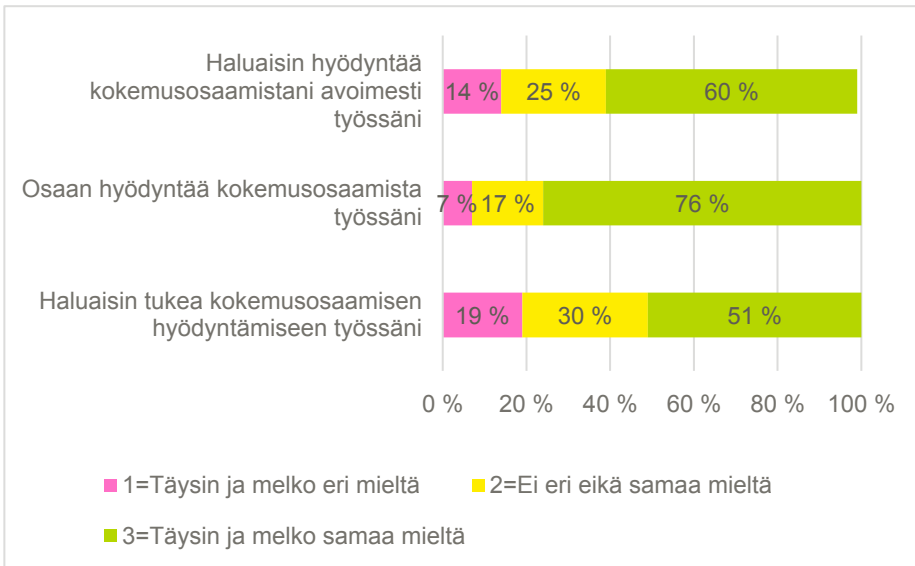
Kartoitustulosten valossa kokemusosaamisen tunnistamiseen ja hyödyntämiseen liittyvä prosessi tuntuu olevan vaikeasti hahmotettavissa. Kokemusosaamisen käsitteen ja siihen liittyvän potentiaalin kirkastaminen ja kuvaaminen osana opintoja tukisi kaikkia sosiaali- ja terveysalan opiskelijoita. Se olisi omiaan myös hälventämään mahdollisia kielteisiä asenteita ja luomaan avoimuutta.

5. KOKEMUSOSAAMISEN MERKITYS JA HYÖDYNTÄMINEN

5.1. Kokemusosaamisen hyödyntäminen työelämässä ja sen vaikutukset työn mielekkyyteen ja työssäjaksamiseen

Sosiaali- ja terveystieteiden opiskelijoiden ja ammattilaisten kyselyssä selvitettiin, miten he suhtautuvat kokemusosaamisen hyödyntämiseen. Kuten Kuviosta 18 käy ilmi, vastaajista 60 % haluaisi hyödyntää kokemusosaamista avoimesti työssään ja vain 14 % vastaajista ei haluaisi hyödyntää kokemusosaamista työssään. Opiskelijat ovat myös kyselyn perusteella ammattilaisia halukkaampia hyödyntämään kokemusosaamista työssään. Vastaajista 76 % koki osaavansa hyödyntää kokemusosaamista työssään ja noin 7 % vastaajista ei kokenut osaavansa. Vastaajista yli puolet (51 %) haluaisi tukea kokemusosaamisen hyödyntämiseen työssään ja 19 % ei haluaisi tukea. Opiskelijoista 56 % kertoi haluavansa tukea, kun taas ammattilaisista vain 26 % halusi tukea.

Kyselyaineiston perusteella halua ja osaamista kokemustaustan hyödyntämiseen työelämässä on vastaajilla laajalti. Mielenkiintoista on se, että vaikka osaamista kokemusosaamisen hyödyntämiseen koetaan olevan, siihen tarvittaisiin silti tukea. Tämä voi viitata siihen, että työyhteisöissä ei ole kokemusosaamisen hyödyntämistä tukevaa kulttuuria tai avoimuutta. Toisaalta on myös mahdollista, että ammattilaiset kokevat kokemusosaamista hyödyntävän työtöiden kuormittavana, jolloin työnohjauksen ja muiden tukitoimenpiteiden rooli korostuu. Kokemustaustan hyödyntämiseen saattaa myös liittyä epävarmuutta tai pelkoa epäammattimaisuudesta tai roolirajojen ylittymisestä (Hellsten, 2014, s. 4).

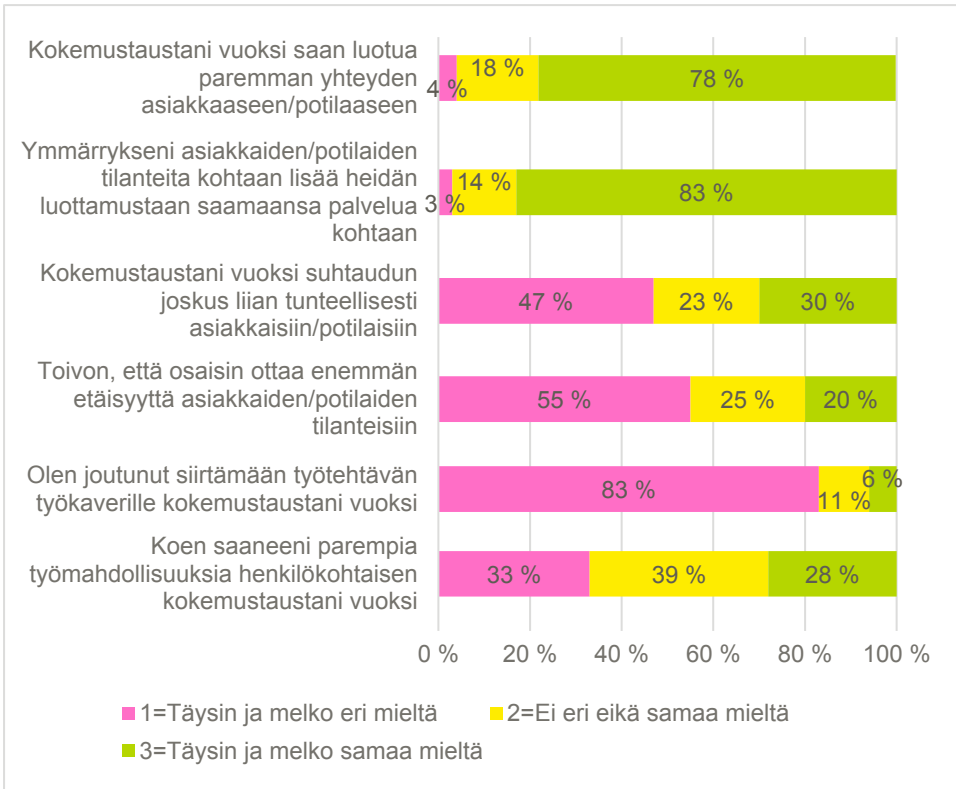

Kuvio 18. Sosiaali- ja terveysalan opiskelijoiden ja ammattilaisten kokemusosaamisen hyödyntäminen, suorat jakaumat, N= 378

Miten kokemusosaaminen sitten näkyy työelämässä? Kuten Kuviosta 19 käy ilmi, kyselyyn vastanneista kokemustaustaa omaavista sosiaali- ja terveysalan opiskelijoista ja ammattilaisista 78 % on sitä mieltä, että pystyy luomaan paremman yhteyden asiakkaisiin ja potilaisiin kokemustaustansa vuoksi. Vastaajien mielestä parempi yhteys ammattilaisen ja asiakkaan tai potilaan välillä näkyy parempana luottamuksena saatua palvelua kohtaan (83 % vastaajista). Edellä mainittujen väittämien osalta vastaajien näkemykset olivat selkeitä, eikä niissä ollut paljon hajontaa.

Vastaajista 47 % arvioi, että ei suhtaudu kokemustaustansa vuoksi liian tunteellisesti asiakkaisiin tai potilaisiin, 30 % vastaajista arvioi kokemustaustansa aiheuttavan liian tunteellista suhtautumista asiakkaisiin tai potilaisiin. Vastaajista 55 % ei toivonut osaavansa ottaa enemmän etäisyyttä asiakkaiden tai potilaiden tilanteisiin ja 20 % toivoi, että osaisi. Opiskelijoista 23 % toivoi osaavansa ottaa etäisyyttä asiakkaiden tai potilaiden tilanteisiin, kun taas ammattilaisista vain 9 % toivoi tätä. Vain 6 % vastaajista kertoi joutuneensa siirtämään työtehtävän työkaverille kokemustaustansa vuoksi. Vastaajista 33 % oli sitä mieltä, ettei ollut saanut parempia työmahdollisuuksia kokemustaustansa vuoksi ja 28 % oli sitä mieltä, että oli saanut. Vastausten hajonta näissä kysymyksissä voi kertoa kokemusosaamisten laajasta kirjosta sekä toimintakulttuurien ja asenneilmapiirien vaihtelevuudesta työelämästä.

Tarkasteltaessa niiden tuloksia, joilla on työkokemusta 0–2 vuotta ja yli 10 vuotta, on nähtävissä, että ne vastaajat, joilla on vähän työkokemusta, suhtautuvat hiukan myönteisemmin kaikkiin Kuvion 19 väittämiin.

Kuvio 19. Sosiaali- ja terveysalan opiskelijoiden ja ammattilaisten näkemykset kokemustaustan vaikutuksista työntekoon, suorat jakaumat, N=382

Sosiaali- ja terveysalan opiskelijoilta ja ammattilaisilta kysyttiin myös, mikä motivoi heitä hyödyntämään kokemustaustansa työelämässä. Kysymykseen vastasi yhteensä 102 vastaajaa.

Mikä motivoi hyödyntämään kokemustaustaa työssä:

1. Halu auttaa asiakkaita tai potilaita (35 mainintaa)
2. Halu lisätä ymmärrystä ja vaikuttaa asioihin (10 mainintaa)
3. Halu lisätä asiakkaiden toivoa ja tietoa muutoksen mahdollisuudesta (9 mainintaa)
4. Halu kehittää palveluita (7 mainintaa)
5. Halu jakaa asiakkaille ja potilaille oikeaa ja realistista tietoa (6 mainintaa)
6. Halu toimia vertaisena (5 mainintaa)

Kaikista eniten vastaajat toivat esiin halun auttaa asiakkaita ja kohdata heidät inhimillisesti ja laadukkaasti. Omien kokemusten arvioitiin tuovan syvyyttä ja osaamista siihen. Vastauksissa näkyy, että kokemusosaamisen tuominen asiakas-tilanteisiin on isolle osalle vastaajista luontevaa, eikä sitä tarvitse erikseen miettiä. Kokemusosaaminen on työskentelyote ja asiantuntemuksen osa-alue, joka muodostaa olennaisen osan inhimillisistä kohtaamisista. Yksi vastaaja kuvasi kokemusosaamisen hyödyntämistä kohtaamisessa näin:

Haluan kohdata ihmisen ammattilaisena inhimillisesti ja kokonaisvaltaisesti, en vain diagnoosi edellä. Omien aiempien kokemusten takia pystyn ymmärtämään joidenkin potilaiden vastaavia tilanteita ja niihin liittyviä tunteita/ajatuskulkuja. Se parantaa näiden ihmisten hoitoa.

Toiseksi eniten vastaajat ottivat esiin halun toisten ymmärryksen lisäämiseen ja itselle tärkeisiin asioihin vaikuttamisen. Vaikuttamistyöhön liittyvät maininnat koskivat yleistä mielipidevaikuttamista sekä halua muuttaa järjestelmää ja rakenteita. Kolmanneksi eniten vastaajat halusivat tuoda asiakkaille toivoa ja ymmärrystä muutoksen mahdollisuudesta. Omaa kokemustaustaa toivottiin voivan hyödyntää myös palveluiden kehittämiseen. Lisäksi vastaajat halusivat jakaa oikeaa ja realistista tietoa asiakkaille, jotta he voisivat välttää tilanteiden pahentumisen ja haasteiden lisääntymisen. Lisäksi osa vastaajista haluaisi hyödyntää kokemustaustansa vertaisryhmien ohjaamiseen ja muihin vertaisuuteen pohjautuviin toimintoihin. Tämä oli vastauksissa esitetyistä hyödyntämisen tavoista konkreettisin. Vastauksissa otettiin myös kantaa siihen, että kokemustaustaa haluttaisiin hyödyntää avoimesti omassa työyhteisössä. Vastaajien mielestä tämä edellyttäisi asennemuutosta ja se voisi näkyä työhyvinvoinnin lisääntymisenä.

Haluan päästä urallani tekemään väkivaltatyötä sekä kehittää sitä ja vaikuttaa rakenteisiin/lainsäädäntöön.

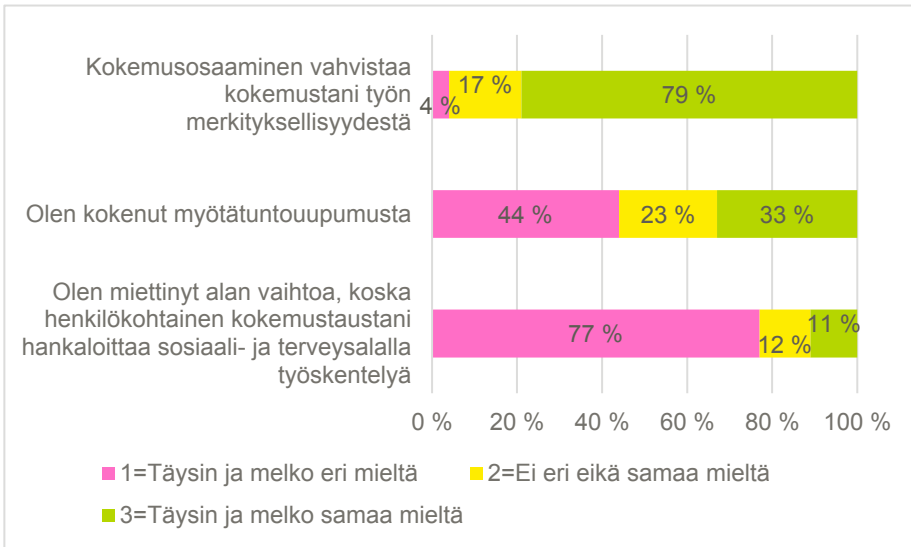
Olen itse käynyt läpi totaalisen elämänmuutoksen, uskon että se on mahdollista kenelle tahansa, se motivoi minua tukemaan ihmisiä, jotka kamppailevat samojen asioiden kanssa.

(...) ettei jonkun toisen tarvitsisi oppia kantapään kautta kaikkea sitä minkä olen itse oppinut.

Vastaajien mainitsemat hyödyntämisen tavat ovat pääasiassa melko yleisellä tasolla ja niitä toi esiin 102 vastaajaa 384:stä kyselyyn vastanneesta, vaikka kaikilla vastaajilla on oman alan työharjoittelu- tai työkokemusta taustalla. Vastaajista valtaosa myös kertoi toivovansa lisää tietoa kokemusosaamisen hyödyntämisestä (kts. Kuvio 10 s. 13). Vaikuttaa siltä, että juuri nämä kokemusosaamisen hyödyntämisen tavat eivät ole helposti hahmotettavissa ja tunnistettavissa. Yhteiset keskustelut ja konkretia voisivat tuoda sosiaali- ja terveysalan opiskelijoille ja ammattilaisille itseluottamusta ja mahdollistaisivat kokemusosaamisen hyödyntämiseen liittyvän potentiaalin ymmärtämisen.

Kokemukseen perustuva osaaminen ja sen hyödyntäminen tekevät työskentelystä usein henkilökohtaisempaa. Tämä voi vaikuttaa työn merkityksellisyyden kokemuksiin sekä työn kuormittavuuteen. Kuten Kuviosta 20 käy ilmi, vastaajista 79 % kertoi kokemusosaamisen vahvistavan kokemusta työn merkityksellisyydestä. Tarkempi tarkastelu osoittaa, että työn merkityksellisyys näkyy vahvemmin kokemustaustaisilla opiskelijoilla (82 %) kuin ammattilaisilla (67 %). Toisin päin kääntäen oman kokemusosaamisen käyttämättä jääminen voi vaikuttaa kielteisesti kokemukseen työn merkityksellisyydestä, mikä voi siten olla myös työhyvinvointiin ja alalla pysymiseen vaikuttava tekijä. Kokemusosaamisen käyttämättä jääminen voi liittyä työyhteisöissä asenteisiin tai myöskin ammattilaisen kykyyn hyödyntää omaa kokemustaan.

Vastaajista 44 % ei ollut kokenut myötätuntouupumusta, 33 % oli kokenut. Vaikka myötätuntouupumusta kokeneita oli vastaajista kolmannes, vain 11 % vastaajista oli miettinyt alan vaihtoa, koska koki kokemustaustansa hankaloit-tavan sosiaali- ja terveysalalla työskentelyä. Kuvioiden 19 ja 20 perusteella kokemusosaamisen hyödyntämistä pidetään enemmän myönteisenä, merkityksellisyyden kokemusta lisäävänä kuin kuormittavana seikkana. Seuraavassa luvussa on käyty läpi vastaajien nimeämiä kokemusosaamisen hyödyntämiseen liittyviä haasteita ja mahdollisuuksia.

Kuvio 20. Sosiaali- ja terveysalan opiskelijoiden ja ammattilaisten kokemustausta ja työssä jaksaminen, suorat jakaumat, N=378

5.2. Kokemusosaamisen hyödyntämisen haasteet ja mahdollisuudet

Kokemusosaamisen merkitys sosiaali- ja terveysalalla on opetus- ja opinto-ohjaajien kyselyn perusteella suuri. Vastaajat toivoivat, että opintojen aikana opiskelijoita voitaisiin varustaa työelämään myös kokemusosaamisen näkökulmasta nykyistä paremmin. Käytännössä tämä voisi tarkoittaa kokemusosaamisen tunnistamista, hyödyntämistä ja merkitystä käsittelevää opintojaksoa osana opinto-suunnitelmaa. Opetus- ja opinto-ohjaushenkilöstön kyselyyn vastanneet näkivät kokemusosaamisen hyödyntämisessä monenlaisia haasteita ja mahdollisuuksia.

Kokemusosaaminen on hyvä asia silloin, kun se tulee esiin sopivasti annosteltuna, eli oikea-aikaisesti, oikealla tavalla, oikeassa paikassa. Jos se alkaa korostua liikaa kaikessa argumentoinnissa, niin silloin ollaan ylitetty normatiivinen raja, mikä voi pahimmillaan johtaa siihen, että kokemusosaaminen kääntyy itseään vastaan.

Vastaajien mukaan kokemusosaamista tarkasteltaessa on hyvä säilyttää tietty kriittisyys, sillä kaikki omakohtaiset kokemukset eivät ole siirrettävissä oikeiksi toimintamalleiksi ammattilaisen käyttöön. Aineiston perusteella kokemusosa-

mista hyödynnettäessä pitää pystyä näkemään asioita laajemmin ja ymmärtämään selkeästi myös ammatillisuuteen liittyvät velvoitteet, oikeudet ja vastuut siitä huolimatta, että on ollut aiemmin myös asiakkaan tai potilaan roolissa. Ammatilainen voi tehdä kokemustaustan hyödyntämisessä myös tiedostamattaan vahinkoa ja johdatella asiakasta.

Kokemus kapeuttaa ammatillista osaamista ja ammatillinen fokus jää ammattilaisella liikaa kiinni omaan tarinaan. Esim. päihdetyössä ei voi hyväksyä erilaisia menetelmiä toipumiseen, kuin oma kokemus tai 'tietää' mielestään lastensuojelusta kaiken, jos on ollut sijoitettuna yhdessä lastensuojelulaitoksessa.

Kaiken kaikkiaan opetus- ja ohjaushenkilöstö piti kokemusosaamisen merkitystä sosiaali- ja terveysalalla tärkeänä ja näkökulmaa toivottiin hyödynnettävän opinnoissa nykyistä enemmän. Konkreettisenä ehdotuksena aineistossa esitetään materiaalipankkia, jossa olisi saatavilla esimerkiksi 10 minuutin mittaisia laatuvarmistettuja kokemusnäkökulmaan liittyviä videoita monipuolistamaan opetusta. Tällaisten materiaalien tulisi olla sävyltään ja luonteeltaan opetukseen soveltuvia. Opetushenkilöstö myös arvioi, että usein juuri kokemusnäkökulmaan perustuvat puheenvuorot ja luennot ovat olleet opiskelijoille mieleenpainuvia ja opettavaisia.

Sosiaali- ja terveysalan opiskelijoiden ja ammattilaisten kyselyssä kartoitettiin haasteita ja vahvuuksia, joita liittyy oman kokemuksen ja ammattiroolin yhdistämiseen. Avokysymykseen vastasi yhteensä 136 vastaajaa, ja niissä tuotiin hyvin laajasti esiin erilaisia tilanteita työelämästä ja hieman myös opinnoista. Vastaukset painottuivat voimakkaasti haasteisiin ja niiden kuvaamiseen. On mielenkiintoista, että avovastauksien perusteella kokemusosaamisen hyödyntämisestä piirtyy huomattavasti kriittisempi kuva kuin strukturoitujen kysymysten jakaumia tarkasteltaessa. Tämä saattaa kertoa siitä, että kokemusosaamiseen ilmiönä suhtaudutaan positiivisesti, mutta tarkempi tarkastelu tuo esiin haasteet käytännön työssä.

Sosiaali- ja terveysalan opiskelijat ja ammattilaisten eniten esiin nostamat vahvuudet olivat:

1. Asiakasymmärrys (48 mainintaa)
2. Erityisosaaminen (13 mainintaa)

Asiakasymmärryksen nähtiin ulottuvan asiakkaan tai potilaan lisäksi usein myös tämän läheisiin. Tämän ajateltiin parantavan kohtaamisten laatua, nopeuttavan asiakkaan tai potilaan auttamista sekä lisäävän työn mielekkyyttä. Omiin kokemuksiin pohjaava osaaminen liittyi pääasiassa palvelujärjestelmän, etuuksien ja päihderiippuvuuksien tuntemiseen sekä väkivaltaisten tilanteiden kohtaamiseen. Omakohtaisiin kokemuksiin perustuvan erityisosaamisen arvioitiin helpottavan asiakkaan tai potilaan auttamista tehokkaasti ja asiantuntevasti.

Sosiaali- ja terveysalan opiskelijat ja ammattilaiset ottivat esiin vastauksissaan esiin seuraavat haasteet:

1. Asiakastilanteen tuleminen liian lähelle, jolloin ei pysty auttamaan asiakasta/potilasta (21 mainintaa)
2. Epämielilyttävät tunteet ja muistot heräävät työtilanteissa (19 mainintaa)
3. Oman taustan piilottaminen (17 mainintaa)
4. Kuormittuminen ja uupuminen (17 mainintaa)
5. Riittävän ajan ja tilan antaminen asiakkaalle (15 mainintaa)
6. Ammattilaisen, kokemusasiantuntijan ja vertaisen roolit sekoittuvat (14 mainintaa)
7. Työyhteisön huonot asenteet kokemusosaamista kohtaan (8 mainintaa)

Eniten mainittuna haasteena sosiaali- ja terveysalan opiskelijat ja ammattilaiset pitivät asiakastilanteen tulemistakin liian lähelle omaa kokemusta. Joskus liian lähelle omaa kokemusta tulevat asiakastapaukset menevät tunteisiin, ja silloin voi olla vaikea etäännyttää itseään, jotta voisi olla avuksi asiakkaalle tai potilaalle. Joillekin vastaajille oman kokemuksen lähelle tuleminen tarkoitti kriittisyyttä esimerkiksi olemassa olevia palveluita kohtaan. Ristiriitaa saatettiin myös kokea, kun ymmärtää asiakkaan tilanteen ja palvelutarpeen syvällisesti ja huomaa, ettei asiakas ole valmis ottamaan tarvitsemaansa palvelua vastaan tai asiakas ei jostain syystä saa palvelua, jota tarvitsisi. Voi myös olla, että ammattilaisen omat muistot, kokemukset, tunteet tai jopa traumat sekoittuvat asiakkaan tilanteeseen ja haastavat ammattietiikkaa.

Jotkin tilanteet laukaisevat omiin taustoihin liittyviä vanhoja ajatusmalleja, joita ei ole päässyt käsittelemään. Silloin on mahdoton vastata asiakkaan tarpeisiin, kun oma käsitys siitä mikä on normaalia, on hyvin hämärtynyt, tai jos asiakkaan tilanne laukaisee oman kriisin.

Koen haastavaksi yhteiskunnan palveluiden saannin henkilökohtaisena näkemysenä, mutta ammatillisesti minun tulisi pystyä kannustamaan asiakkaita palveluiden piiriin, vaikka tiedän ettei niiden saanti ole helppoa.

Toiseksi eniten vastaajat toivat esiin epämiellyttäviin tunteisiin ja muistoihin liittyviä haasteita työtilanteissa. Vastaajat kertoivat myös, että käsittelemättömien asioiden pintaan nouseminen asiakastilanteissa voi aiheuttaa odottamattomia tunnereaktioita ja jopa kriisejä, joista voi itsekkin yllättyä. Yksi vastaaja näki epämiellyttävien tunteiden esiin nousemisessa myös jotain positiivista. Pääsääntöisesti tämä epämiellyttävien muistojen ja tunteiden esiin nouseminen nostettiin vastauksissa kuitenkin esiin haasteena.

Esimerkiksi asiakkaan kokemukset itsetuhoisuudesta voivat laukaista oman tarpeen toimia itsetuhoisesti, ja voimavarat kuluvat oman tunteen tukahduttamiseen ja unohtamiseen.

Samankaltaisien haasteiden kanssa painivien asiakkaiden kohtaaminen on nostanut oman taustani joitain kohtia esiin itselleni yllättävinkin tavoin ja pakottanut kohtaamaan joitain uusia kipupisteitä. Olen kokenut sen todella ranskaksi mutta myös antoisaksi.

Kolmanneksi eniten vastaajat pitivät haasteena oman taustan piilottamista työpaikalla. Vastaajat kertoivat, että joskus he ovat vahingossa paljastaneet jotain omasta taustastaan asiakkaalle. Yksi vastaaja kertoi, että joskus tekisi mieli tuoda oma kokemus ilmi, jotta asiakas ymmärtäisi ja uskoisi, että hän oikeasti tietää, mistä puhuu. Mutta avoimuus omasta taustasta ei välttämättä ole suotavaa tai hyväksyttävää työpaikalla.

Vaikeneminen omasta taustasta pitää yllä ammattilaisten haavoittumattomuuden harhaa. Tämä liittyy uskottavuuteen ja siihen mitä asiakkaat ajattelevat ammattilaisista.

Laitan itseni todella haavoittuvaan asemaan, jos kertoisin työelämässä koko tarinani. [päihdetausta]

Neljänneksi eniten esiin otettu haaste oli kuormittuminen ja uupuminen. Ammattilaisen omaa kokemusta vastaavan teeman tai tilanteen käsittely voi saada aikaan kuormitusta, johon toivottiin tueksi säännöllistä ja laadukasta työnohjausta. Tämän haasteen esiin ottaneita vastaajia yhdisti käsitys siitä, että mitä enemmän ”laittaa itsensä likoon” eli hyödyntää intensiivisesti omia kokemuksia ja persoonaa, sitä suurempi vaara on kuormittua työssä.

Tämä hyvä yhteys ja vuorovaikutustilanteet asiakkaiden kanssa ovat todella antoisia myös minulle, mutta vievät myös paljon omaa energiani koska ovat intensiivisiä ja eläydyn asiakkaan tilanteeseen usein vahvasti.

Viidenneksi eniten aineistossa mainittu haaste oli riittävän ajan ja tilan antaminen asiakkaalle. Tämä tematiikka liittyi vahvasti sen pohdiskeluun, että kaikki tilanteet ja asiakkaat ovat yksilöllisiä ja esimerkiksi kuntoutumisen oikea-aikaisuutta tai asiakkaasta lähtevää muutoshalua ei voi ammattilainen muuttaa. Vastaajat pohtivat myös sitä, miten omien oletusten poissulkeminen on välillä haastavaa. Tätä haastetta kuvattiin myös aineistossa keinottomuuden sietokyvyksi, kyvyksi olla tarjoamatta valmista ratkaisua ja toiveikkaaksi ei-tietämiseksi. Kuudenneksi eniten vastaajat mainitsivat haasteeksi ammattilaisen, kokemusasiantuntijan ja vertaisen roolien sekoittumisen. Yksi vastaaja kuvasi haasteelliseksi ymmärtää ja erottaa, milloin hoitaa itseään ja milloin asiakasta. Hän oli sitä mieltä, että vertaisen roolissa asiakkaan hoito on liian suuri vastuu, ammattilaisen roolissa sopivamman kokoinen.

Fokuksen pitäminen asiakkaassa, hänen tarpeissaan ja hänen kokemukseensa uniikista tilanteesta, vaikka todellisuudessa vastaavia on useampia tai vaikka itsellä olisi kokemusta asiasta. Joskus voi olla haastavaa odottaa asiakkaan ahaa-elämystä ja haluaisi hoputtaa prosessia, kun ajan antaminen on tärkeintä.

Haasteena on toisinaan eri roolien sekoittuminen (kokemusasiantuntija, vertaistyöntekijä, ammattilainen) omaa tyyliä ja ammatillista identiteettiä hakiessa.

Seitsemänneksi eniten vastaajat mainitsivat haasteeksi huonot asenteet kokemustaustaisia kohtaan työyhteisöissä. Avovastauksista käy ilmi, että joissakin työyhteisöissä on jopa kielletty työntekijöitä tuomasta esiin omia taustojaan tai että suhtautuminen kokemustaustaisiin työntekijöihin on varautunutta tai jopa avoi-

mesti kielteistä. Asenteet saattavat myös johtaa väärinkäsityksiin työpaikalla, jos työntekijä keskustelee kollegan kanssa ja tuo oman kokemustaustansa esiin. Tähän ei osata suhtautua tai tämä saatetaan jopa tulkita terapian tarpeena. Asenneilmapiirin ja kokemushistoriansa vuoksi ammattilainen voi myös kokea, ettei kuulu joukkoon työyhteisössä. Yksi vastaaja arvioi huonojen asenteiden johtuvan ymmärtämättömyydestä sekä siitä, että omaa taustaa liiallisesti esiin tuovat työntekijät saattavat kuormittaa koko työyhteisöä. Tähän hän piti ratkaisuna työyhteisössä yhteisesti sovittuja vuorovaikutuksen tapoja, joihin sitoudutaan.

On myös näkemyksiä, että kokemusasiantuntijat ovat lähtökohtaisesti ongelmallisia ja ruokkivat asiakkaiden ongelmia.

Avovastausten perusteella opiskelijat ja ammattilaiset tunnistavat monipuolisesti kokemusosaamisen ja ammattiroolin yhdistämiseen liittyviä haasteita. Useilla vastaajilla oli kuitenkin keinoja haasteiden selvittämiseen, ja usein haasteissa nähtiin myös oppimisen ja kehittymisen paikkoja.

6. YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Kokemusosaaminen liitetään usein ainoastaan kielteisiin tai traumaattisiin kokemuksiin elämässä. Sen ymmärtäminen, että myös myönteisistä kokemuksista voi jalostua tärkeää kokemusosaamista, auttaa hahmotamaan kokemusosaamisen läpileikkaavuutta yhteiskunnassa. Oman kokemustaustan tunnistaminen ja tiedostaminen on nyt kerätyn aineiston valossa sosiaali- ja terveysalan opiskelijoille ja ammattilaisille melko haastavaa. Kokemustaustan tunnistaminen on myös edellytys kokemuksen käsittelylle. Riittävä etäisyys omaan kokemukseen ja kokemusten käsittely mahdollistavat niiden jalostumisen kokemusosaamiseksi. Kokemusten kohtaaminen antaa valmiuksia ammatilliseen kasvuun, ammatti-identiteetin muodostumiseen, merkityksellisyyden kokemuksiin työelämässä sekä työhyvinvointiin.

Sosiaali- ja terveysalan opiskelijat ovat aineiston perusteella melko avoimia kokemustaustoistaan ja tuovat esiin henkilökohtaisia kokemuksiaan opinnoissa melko usein. Avoimuuteen vaikuttavat luonnollisesti oman kokemuksen laatu ja suhde kokemukseen. Opiskelijan avoimuus kokemustaustastaan on usein myös keino sanoittaa ja käsitellä kokemuksia. Avoimesti kokemuksiaan jakavat opiskelijat eivät välttämättä tunnista kokemuksiinsa liittyvää osaamispotentiaalia. Omia kokemuksia voidaan myös salata, koska omaa soveltuvuutta alalle ei haluta kyseenalaistaa tai koska halutaan säilyttää yksityisyys. Oman taustan salailu opinnoissa aiheuttaa usein kuormitusta opiskelijalle. Kartoitusaineiston perusteella opiskelijan kokemustaustan ilmeneminen opinnoissa pahoinvointina tai tarpeena käsitellä kokemuksia on hyvin yleistä. Tyypillisimmin tämä tapahtuu omia kokemuksia lähelle tulevien opintosisältöjen tai työharjoittelujen yhteydessä sekä omaa kehityopsykologiaa peilaavassa opintokokonaisuudessa.

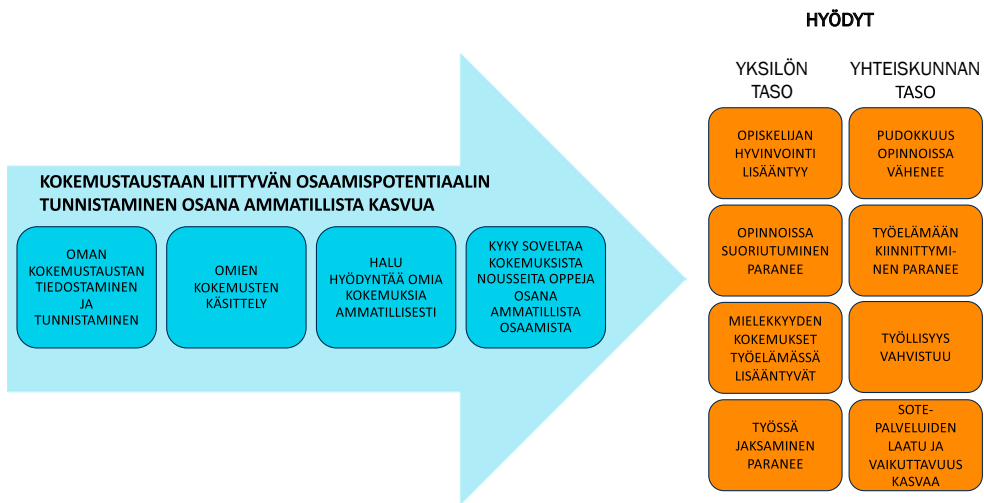
Kartoituksen perusteella asenteet kokemusosaamista kohtaan ovat hyvin vaihtelevia, ja esimerkkejä vaikenemisen kulttuurista tai kriittisen asenneilmaston olemassaolosta on aineistossa. Opetus- ja opinto-ohjaushenkilöstön suhtautuminen kokemusosaamiseen näyttäytyy myönteisenä. Aineiston perusteella kokemuksellisen tiedon rooli sosiaali- ja terveysalan opinnoissa on monipuolinen. Aineiston perusteella kokemusasiantuntijoiden puheenvuorot sekä opiskelijoiden ja opetus-

henkilöstön omat kokemukset näkyvät opetuksessa. Usein sosiaali- ja terveysalan korkeakouluopiskelijoilla on jo opintojen aloitusvaiheessa opiskelu- tai työkokemusta, jota on mahdollista jakaa ja syventää monipuolisesti opinnoissa.

Sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten kokemusosaamisen hyödyntämisen kirjo on laaja. Usein kokemusosaamista pidetään työotteena tai osana omaa persoonallisuutta, jota omat kokemukset ovat muokanneet. Kokemusosaamisen voidaan ajatella olevan omista kokemuksista peräisin olevaa herkkyyttä ymmärtää asiakkaiden ja potilaiden sekä heidän läheistensä tarpeita ja kokemuksia. Sitä voidaan myös pitää kykynä kohdata asiakkaita ja potilaita inhimillisesti ja laadukkaasti. Kokemusosaamisen hyödyntäminen voi olla tiedostamatonta ja niin sisäsyntyistä, että sen kuvaaminen on vaikeaa. Kokemusosaaminen heijastuu suoraan asiakas- ja potilaskohtaamisten sekä palvelun laatuun ja vaikuttavuuteen. On tärkeää huomata, että sosiaali- ja terveysalan ammattilainen ei voi perustaa asiakas- tai potilaskohtaamisia oman kokemustarinansa ympärille, vaan ammattilaisen kokemusosaaminen on usein ikään kuin taustalla jättäen asiakkaalle tai potilaalle tilaa.

Kokemustaustan hyödyntäminen työssä tuo monelle sosiaali- ja terveysalan ammattilaiselle merkityksellisyyden ja onnistumisen kokemuksia. Kartoituksen perusteella sosiaali- ja terveysalan opiskelijat ja ammattilaiset jossain määrin haluavat ja osaavat hyödyntää kokemusosaamista ammatillisesti, mutta kaipaisivat silti hyödyntämiseen tukea ja lisää tietoa. Kokonaisena työssä -hanke kehittää vuosina 2023–25 valmennusmallin ja työvälineitä, jotka voisivat vastata näihin tarpeisiin. Kokemusosaamisen hyödyntämisen tapojen kuvaaminen tai erottaminen omasta tavasta tehdä työtä ei ole helppoa, ja tarve näkemysten ja kokemusten vaihdolle opiskelijoiden ja ammattilaisten kesken on ilmeinen.

Sosiaali- ja terveysalan opiskelijat ja ammattilaiset tunnistavat monipuolisesti haasteita, joita liittyy oman kokemuksen ja ammattiroolin yhdistämiseen. Haasteina pidetään muun muassa asiakastilanteen tulemistä liian lähelle, jolloin ei ole kykeneväinen auttamaan asiakasta tai potilasta, epämiellyttävien tunteiden ja muistojen heräämistä työtilanteissa, oman taustan piilottamista sekä työssäjaksamista. Nämä havainnot ovat merkittäviä, sillä ne liittyvät perustavan laatusesti ammattilaisen työssä suoriutumiseen ja työhyvinvointiin, potilas- ja asiakastyön laatuun sekä heijastuvat välillisesti koko työyhteisöön. Kokemustaustaa hyödyntävien sosiaali- ja terveysalan opiskelijoiden ja ammattilaisten valmentaminen ammatillisen ja kokemusperäisen osaamisen yhdistämiseen on yksi selkeä tapa vastata näihin haasteisiin.

Kuvio 21. Kokemustaustaan liittyvän osaamispotentiaalin tunnistaminen ja siihen liittyvät hyödyt.

On selvää, että joskus sosiaali- ja terveysalalla toimivien (kuten muillakin aloilla toimivien) kokemusta voi heikentää heidän toimintakykyään. Myös sosiaali- ja terveysalalle hakeutumisen jälkeiset elämäntapahtumat voivat tuottaa palvelutarpeita ja kokemuksia, joissa ammattilainen on itse asiakkaana tai potilaana. Systemaattinen tuki kokemustaustan tunnistamiseen ja hyödyntämiseen sosiaali- ja terveysalan oppilaitoksissa olisi siis tärkeää. Oman kokemustaustan tunnistamista ja jalostamista voidaan pitää hyvinvointia, työelämään kiinnittymistä ja työllisyyttä vahvistavana tekijänä. Huomion kiinnittäminen kokemusosaamisen tunnistamisen ja hyödyntämisen tukeen opinnoissa voi olla oppilaitokselle myös vetovoimatekijä.

Kokemustaustan jalostuminen kokemusosaamiseksi, jota voi hyödyntää ammatillisesti, on osa ammatillista kasvua ja ammatti-identiteetin rakentumista, joka on luonteeltaan pitkä ja yksilöllinen prosessi. Oppilaitosten rooli tässä voisi olla tiedon tarjoaminen systemaattisesti opiskelijoille siitä, miten kokemustaustan tiedostamisesta ja käsittelystä voi jalostua hyödynnettävä resurssi ja voimavara työelämää varten. Kokemusosaamisen näkyminen opintosuunnitelmissa antaisi myös opiskelijoille positiivisen signaalin siitä, että sosiaali- ja terveysalan opiskelijat ja ammattilaiset ovat heterogeeninen ryhmä erilaisine elämänpolkuineen. Oman elämän varrelle sattuneita kokemuksia ei tulisi automattisesti pitää esteinä tai soveltumattomuutena sosiaali- ja terveysalalle. Omiensa koke- musten tarkastelu opintojen aikana piilevänä potentiaalina, jonka käyttöönotos- sa opiskelijaa voidaan tukea, olisi tarpeellista ja hyödyllistä kaikille. Tämä voisi

myös motivoida opiskelijaa käymään läpi omia kokemuksiaan, vaikka ne olisivat kipeitä.

Nuoret sukupolvet toivovat työelämältä merkityksellisyyttä, avoimuutta ja tasa-arvoa (Haikkola & Myllyniemi, 2020, s. 39, s. 53), tämä näkyi myös kartoitusta varten haastateltujen nuorten näkemyksissä. Sosiaali- ja terveysalalla mahdollisuus kokemusosaamisen hyödyntämiseen avoimesti olisi yksi keino vastata nuorten sukupolvien työelämää koskeviin toiveisiin. Työvoimapulasta kamppailevalla sosiaali- ja terveysalalla avoin ja kannustava suhtautuminen kokemusosaamiseen on yksi potentiaalinen kilpailutekijä työelämässä. Käytännössä tämä tarkoittaa positiivista suhtautumista eri tavoin hankittuun osaamiseen sekä kokemusosaamisen hyödyntämisen tukemista esimerkiksi valmennusten, työnkuvien muotoilemisen tai työnohjauksen avulla.

Kartoituksen perusteella on olemassa selkeä tarve tuoda näkyväksi sosiaali- ja terveysalalla ammattilaisuuden ja kokemusosaamisen yhdistämisen moniulotteista ilmiötä. Kyseessä on ilmiö, joka näkyy sosiaali- ja terveysalan oppilaitosten arjessa monella tavalla, mutta jonka kokonaiskuvan hahmottaminen ei ole helppoa. Ilmiön moniulotteisuudesta kertoo myös se, että se jakaa mielipiteitä paikoin voimakkaastikin ja näkyy tutkimusaineistossa jopa vastakkaisina tuloksina. Kuvaa-va esimerkkinä tästä on sosiaali- ja terveysalan opiskelijoiden ja ammattilaisten näkemykset kokemusosaamisen hyödyntämisestä. Avovastausten perusteella kokemusosaamisen hyödyntämisestä piirtyy huomattavasti kriittisempi kuva kuin strukturoitujen kysymysten jakaumia tarkasteltaessa. Näyttää siltä, että ilmiönä kokemusosaamisen hyödyntämiseen suhtaudutaan positiivisesti, mutta tarkempi tarkastelu tuo esiin haasteet käytännön työssä.

Kokemusosaamiseen liittyvä ymmärrys ja aiheen normalisointi olisi tärkeää sosiaali- ja terveysalan oppilaitoksissa, jotta opiskelijat saavat tarvitsemaansa tietoa ja tukea. Ilmiön ymmärtäminen ja mahdollisuus yhteiseen keskusteluun olisi erityisen hyödyllistä niille sosiaali- ja terveysalan opiskelijoille ja ammattilaisille, jotka pohtivat voimavarojaan, omia työn tekemisen tapojaan ja ammatti-identiteettiään.

LÄHTEET

- Diakonia-ammattikorkeakoulu. (2023a). *Monimuotoinen kokemusosaaminen näkyväksi*. [https://www.diak.fi/2023/04/12/monimuotoinen-kokemusosaaminen-nakyvaksi/\[katsottu](https://www.diak.fi/2023/04/12/monimuotoinen-kokemusosaaminen-nakyvaksi/[katsottu)
- Diakonia-ammattikorkeakoulu. (2023b). *Diakonia-ammattikorkeakoulun tutkintosaanto* (Voimassa 1.8.2023 alkaen). <https://www.diak.fi/opiskelu/yleista-tietoa-opiskelusta/opiskelu-saannot/tutkintosaanto/>
- Haikkola L. & Myllyniemi S. (toim.). (2020). *Hyvää työtä! Nuorisobarometri 2019*. (Nuorisotutkimusverkoston julkaisu). <https://tietoaanurista.fi/nuorisobarometri/nuorisobarometri-2019/>
- Hellsten, J. (2014). *Päihde- ja rikoskierteen kokeneiden vertaistyöntekijöiden itsestä kertomien auttamistyön keskusteluissa*. [Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto]. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:uta-201410282263>
- Jakonen, M. (2017). *Vastatieto – tulevaisuuden asiantuntijuutta etsimässä*. (Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan julkaisu 1/2017) <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-201703131629>
- Kokonaisena työssä -hankehakemus. (2022). (Dnro: EURA 2021/200176/09). Hämeen Ely-keskus.
- Laine, T. & Lempinen, L. (2021). Yhteiskehittäminen itsenäistyvien nuorten palveluissa. Teoksessa E. Keskitalo & P. Vuokila-Oikonen (toim.), *Yhteiskehittämällä ratkaisuja sote-palveluihin. Kansalaiset ja palvelunkäyttäjät mukaan kehittämiseen*. (s. 55–63). (Diak Työelämä 25). <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-493-392-6>
- Opetushallitus. (2023a). *Osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen*. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/osaamisen-tunnistaminen-ja-tunnustaminen>
- Opetushallitus. (2023b). *SORA – ratkaisuja soveltumattomuuteen*. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/sora-ratkaisuja-soveltumattomuuteen>
- Palukka, H., Tiilikka, T., & Auvinen, P. (2019). Kokemusasiantuntija mielenterveys- ja päihdepalveluissa – osallisuuden mahdollistaja vai osallistamispolitiikan väline? *Janus – Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti* 27, 21–37. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2019061921259>
- Rovamo, E. & Toikko, T. (2019). Päihde- ja mielenterveystyöhön kohdistetut negatiiviset asenteet ja assosiatiivinen stigma. *Yhteiskuntapolitiikka* 84(2019):3, 281–291. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2019061220162>
- Terveys ja hyvinvoinnin laitos. (20.6.2023) *Kokemusosaaminen*. <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen/heikoimmassa-asetassa-olevien-osallisuus/osallisuuden-edistamisen-mallit/osallisuutta-edistava-hallintomalli-tukee-osallisuustyon-johtamista/kokemusosaaminen>
- Tuulaniemi, J. (2011). *Palvelumuotoilu*. (3. painos). Talentum Media Oy.
- Valtioneuvoston kanslia (2015). *Ratkaisujen Suomi*. Pääministeri Juha Sipilän hallituksen strateginen ohjelma. (Hallituksen julkaisusarja 10/2015). <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-181-7>

LIITTEET

Liite 1. Lista haastatelluista henkilöistä

Liite 2. Sosiaali- ja terveysalan opiskelijoiden ja ammattilaisten kyselylomake

Liite 3. Opetus- ja opinto-ohjaushenkilöstön kyselylomake

Liite 1. Lista haastatelluista henkilöistä

Kokemusosaamisen asiantuntijat ja oppilaitoksen edustajat

1. Innostaja Janette Ahvenainen, Kokemus-Klinikka ry.
2. Vapaa tutkija, työnohjaaja ja sote-järjestöaktiivi Outi Hietala
3. Hoitaja Sarita Sunila, Rinnekoti
4. Palveluvastaava Seija Laine, Diakonissalaitos
5. Asiakkuusvastaava Irina Köntti, Suomen Diakoniaopisto
6. Lehtori, opinto-ohjaaja Sonja Hyrkkö, Diakonia-ammattikorkeakoulu
7. Projektipäällikkö, lehtori, opinto-ohjaaja Heli Sipilä,
Diakonia-ammattikorkeakoulu
8. Lehtori Maria Viljamaa, Suomen Diakoniaopisto
9. Lehtori, opinto-ohjaaja Anna-Leena Katila-Niemi, Suomen Diakoniaopisto

Kokemusosaamisen hyödyntämisestä ammatillisessa mielessä kiinnostuneet 18-29-vuotiaat nuoret

1. Nainen, 24 vuotta
2. Nainen, 29 vuotta
3. Mies, 29 vuotta
4. Mies, 25 vuotta

Liite 2. Kyselylomake sosiaali- ja terveysalan opiskelijoille ja ammattilaisille

Kysely kokemusosaamisen tunnistamisesta, hyödyntämisestä ja merkityksestä sosiaali- ja terveysalalla

Tämä kysely on tarkoitettu seuraaville vastaajaryhmille:

- A. **Sosiaali- ja terveysalan opiskelijoille** Suomen Diakoniaopistossa ja Diakonia-ammattikorkeakoulussa, **joilla on oman alan työkokemusta**
- B. **Diakonissalaitoksen konsernissa työskenteleville sosiaali- ja terveysalan ammattilaisille**

Kyselyyn vastaaminen on anonyymiä ja vastaaminen kestää 5–10 minuuttia. Vastattavaksesi tulevat kysymykset määrittyvät antamiesi taustatietojen perusteella. Vastauksia hyödynnetään Kokonaisena työssä -hankkeen kehittämistyössä. Vastauksesi on meille tärkeä.

Tässä kyselylomakkeessa kokemusosaamisella tarkoitetaan henkilökohtaisen kokemuksen tai läheisnäkökulman kautta kertynyttä tietotaitoa ja ymmärrystä, joka on jalostunut työelämässä hyödynnettäväksi osaamiseksi. Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi omakohtaista kokemusta lastensuojelusta, nuoruudessa sairastetusta syömishäiriöstä tai läheisen mielenterveyden haasteista.

Lisätietoja tästä kartoitustyöstä ja kyselylomakkeesta antaa tarvittaessa TKI-asiantuntija Henna Harju Diakonia-ammattikorkeakoulussa: henna.harju@diak.fi tai p.050-3430155.

Kokonaisena työssä -hankkeen tietosuojaseloste

Taustatiedot

1. Sukupuoleni

- Nainen
- Mies
- Joku muu
- En halua vastata

2. Ikäni

- 16–24-vuotias
- 25–29-vuotias
- 30–45-vuotias
- 46–55-vuotias
- 56-vuotias tai yli

3. Valitse parhaiten tilannettasi tällä hetkellä kuvaava vaihtoehto:

- Opiskelen perustutkintoa Suomen Diakoniaopistossa
- Opiskelen ammatti- tai erikoisammattitutkintoa Suomen Diakoniaopistossa
- Opiskelen AMK-tutkintoa Diakonia-ammattikorkeakoulussa
- Opiskelen YAMK-tutkintoa Diakonia-ammattikorkeakoulussa

4. Työkokemukseni pituus sosiaali- ja terveysalalla

- 0–2 vuotta
- 3–4 vuotta
- 5–10 vuotta
- yli 10 vuotta

Suhteeni kokemusosaamiseen

5. Ovatko omat kokemuksesi sosiaali- ja terveyspalveluista vaikuttaneet päätökseesi hakeutua sosiaali- ja terveysalalle?

- Kyllä, kuvaa lyhyesti minkälaiset kokemukset
- Ei
- En osaa sanoa

6. Onko sinulla henkilökohtaista kokemusta tai läheisnäkökulmaa jostakin sosiaali- ja terveysalan asiakasryhmästä tai teemasta?

- Kyllä
- Ei [Tämän kohdan valinnat siirtyvät kysymykseen 20.]

7. Valitse seuraavista parhaiten kokemustaustaasi kuvaava kohta.

- Kokemustaustani liittyy positiivisia seikkoja
- Kokemustaustani liittyy kielteisiä tai traumaattisia seikkoja
- Kokemustaustani liittyy positiivisia ja kielteisiä seikkoja

8. Miten olet käsitellyt kokemustaasi? Valitse tilannettasi parhaiten kuvaavat vaihtoehdot, voit valita useita kohtia.

- En koe tarvetta käsitellä kokemuksiani
- En ole käsitellyt kokemuksiani
- Haluaisin käsitellä kokemuksiani
- Olen käsitellyt kokemuksiani itseni ja/tai läheisteni kanssa
- Olen käsitellyt kokemuksiani opiskelu- tai työkavereiden kanssa
- Olen hyödyntänyt kokemusten käsittelyyn oppilaitoksen tarjoamaa tukea (esim. opo, kuraattori tai psykologi)
- Olen käsitellyt kokemuksiani ammattilaisen kanssa oppilaitoksen ulkopuolella
- Olen käynyt kokemusasiantuntijakoulutuksen

9. Vapaa sana, voit kertoa tässä omasta kokemustaustasi (esim. mihin se liittyy ja onko tilanne vielä ajankohtainen).

10. Miten suhtaudut kokemusosaamiseen? Arvioi seuraavia väittämiä asteikolla 1–5 ja En osaa sanoa. Asteikolla 1=täysin eri mieltä, 2=melko eri mieltä, 3=ei eri eikä samaa mieltä, 4=melko samaa mieltä ja 5=täysin samaa mieltä.

	1	2	3	4	5	EOS
En ole aiemmin pohtinut kokemustaustan merkitystä työssä						
Kokemusosaaminen on hyödyllistä työelämässä						
Sosiaali- ja terveysalan ammattilaisen omakohtaiset kokemukset ovat tabu työelämässä						
Omakohdaiset kokemukset ovat haitaksi työelämässä						
Omakohdaiset kokemukset tekevät ammattilaisesta osaavamman työntekijän						
Haluaisin tietää lisää kokemusosaamisen hyödyntämisestä sosiaali- ja terveysalalla						

11. Miten kokemustautasi on vaikuttanut opiskeluusi ja ammatti-identiteettiisi?

Arvioi seuraavia väittämiä asteikolla 1–5 ja En osaa sanoa. Asteikolla 1=täysin eri mieltä, 2=melko eri mieltä, 3=ei eri eikä samaa mieltä, 4=melko samaa mieltä ja 5=täysin samaa mieltä.

	1	2	3	4	5	EOS
Sosiaali- ja terveysalan opinnot/työt toivat esiin tarpeen käsitellä henkilökohtaisia kokemuksia ja taustaani						
Pystyn keskustelemaan opiskelu-/työyhteisössä avoimesti kokemustautastani						
Vain läheisimmät opiskelu-/työkaverini tietävät kokemustautastani						
Olen ylpeä kokemusaamisestani						
Häpeän kokemusaamisestani						
Ammatti-identiteettini koostuu ammatillisesta- ja kokemusaamisesta						

Kokemusaaminen, työn merkityksellisyys ja työssäjaksaminen

12. Miten kokemustautasi vaikuttaa työnteekoosi? Arvioi seuraavia väittämiä asteikolla 1–5 ja En osaa sanoa. Asteikolla 1=täysin eri mieltä, 2=melko eri mieltä, 3=ei eri eikä samaa mieltä, 4=melko samaa mieltä ja 5=täysin samaa mieltä.

	1	2	3	4	5	EOS
Kokemustautani vuoksi saan luotua paremman yhteyden asiakkaaseen/potilaaseen						
Ymmärrykseni asiakkaiden/potilaiden tilanteita kohtaan lisää heidän luottamustaan saamaansa palvelua kohtaan						
Kokemustautani vuoksi suhtaudun joskus liian tunteellisesti asiakkaisiin/potilaisiin						
Toivon, että osaisin ottaa enemmän etäisyyttä asiakkaiden/potilaiden tilanteisiin						
Olen joutunut siirtämään työtehtävän työkaverille kokemustautani vuoksi						
Koen saaneeni parempia työmahdollisuuksia henkilökohtaisen kokemustautani vuoksi						

13. Millaisia haasteita ja vahvuuksia oman kokemuksen ja ammattiroolin yhdistämiseen liittyy? Kerro omin sanoin.

14. Arvioi seuraavia kokemusosaamiseen ja työhyvinvointiin liittyviä väittämiä asteikolla 1–5 ja En osaa sanoa. Asteikolla 1=täysin eri mieltä, 2=melko eri mieltä, 3=ei eri eikä samaa mieltä, 4=melko samaa mieltä ja 5=täysin samaa mieltä.

	1	2	3	4	5	EOS
Haluaisin hyödyntää kokemusosaamistani avoimesti työssäni						
Osaan hyödyntää kokemusosaamista työssäni						
Haluaisin tukea kokemusosaamisen hyödyntämiseen työssäni						
Kokemusosaaminen vahvistaa kokemustani työn merkityksellisyydestä						
Olen kokenut myötätuntopumusta						
Olen miettinyt alan vaihtoa, koska henkilökohtainen kokemustaustani hankaloittaa sote-alalla työskentelyä						

15. Miten haluaisit hyödyntää kokemustaustaasi työelämässä ja mikä motivoi sinua siihen?

16. Tarvitaanko kokemusosaamisen ammatilliseen hyödyntämiseen mielestäsi valmennusta?

- Kyllä
- Ei
- En osaa sanoa

17. Missä vaiheessa opintoja tällainen valmennus olisi hyödyllisintä? [Tähän vastaavat vain ne, jotka vastasivat kys. 16. kyllä]

- Alkuvaiheessa
- Keskivaiheilla
- Lopussa

18. Minkälainen koulutus edistäisi omakohtaisen kokemustaustan yhteensovittamista ammattiosaamisen kanssa (esim. toteutustapa, teemat)?

19. Vapaa sana, voit tässä kertoa vapaasti ajatuksiasi kokemusosaamisesta ja sen merkityksestä sosiaali- ja terveystalalla.

[Kysely päättyy niiden osalta, jotka ovat hyödyntäneet kokemustaustaa työelämässä]

Kiitos vastauksistasi!

[Seuraaviin kysymyksiin vastaavat vain ne opiskelijat ja ammattilaiset, jotka eivät ole hyödyntäneet kokemustaustaa työelämässä]

20. Millaisena näet sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten roolin ja kokemusosaamisen merkityksen työelämässä? Arvioi seuraavia väittämiä asteikolla 1–5 ja En osaa sanoa. Asteikolla 1=täysin eri mieltä, 2=melko eri mieltä, 3=ei eri eikä samaa mieltä, 4=melko samaa mieltä ja 5=täysin samaa mieltä.

	1	2	3	4	5	EOS
En ole aiemmin pohtinut kokemustaustan merkitystä työssä						
Kokemusosaaminen on hyödyllistä työelämässä						
Sosiaali- ja terveysalan ammattilaisen omakohtaiset kokemukset ovat tabu työelämässä						
Omakohdaiset kokemukset ovat haitaksi työelämässä						
Omakohdaiset kokemukset tekevät ammattilaisesta osaavamman työntekijän						
Haluaisin tietää lisää kokemusosaamisen hyödyntämisestä sosiaali- ja terveysalalla						

21. Vapaa sana, voit tässä kertoa vapaasti ajatuksiasi kokemusosaamisesta ja sen merkityksestä sosiaali- ja terveysalalla.

Kiitos vastauksistasi!

Liite 3. Kyselylomake opetus- ja opinto-ohjaustehtävissä työskenteleville

Kysely kokemusosaamisen tunnistamisesta, hyödyntämisestä ja merkityksestä sosiaali- ja terveysalalla

Tämä kysely on tarkoitettu **Sosiaali- ja terveysalan opetus- ja opinto-ohjaustehtävissä työskenteleville** Suomen Diakoniaopistossa ja Diakonia-ammattikorkeakoulussa

Kyselyyn vastaaminen on anonyymiä ja vastaaminen kestää 5–10 minuuttia. Vastattavaksesi tulevat kysymykset määrittyvät antamiesi taustatietojen perusteella. Vastauksia hyödynnetään Kokonaisena työssä -hankkeen kehittämistyössä. Vastauksesi on meille tärkeä.

Lisätietoja tästä kartoitustyöstä ja kyselylomakkeesta antaa tarvittaessa TKI-asiantuntija Henna Harju Diakonia-ammattikorkeakoulussa: henna.harju@diak.fi tai p. 050-3430155.

*Tässä kyselylomakkeessa kokemusosaamisella tarkoitetaan henkilökohtaisen kokemuksen tai läheisnäkö-kulman kautta kertynyttä tietotaitoa ja ymmärrystä, joka on ja-
lostunut työelämässä hyödynnettäväksi osaamiseksi. Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi omakohtaista kokemusta lastensuojelusta, nuoruudessa sairastetusta syömishäiriöstä tai läheisen mielenterveyden haasteista.*

Taustatiedot

1. Sukupuoleni

- Nainen
- Mies
- Joku muu
- En halua vastata

2. Ikäni

- 16–24-vuotias
- 25–29-vuotias
- 30–45-vuotias
- 46–55-vuotias
- 56-vuotias tai yli

3. Valitse parhaiten tilannettasi tällä hetkellä kuvaava vaihtoehto:

- Työskentelen opetustehtävissä Suomen Diakoniaopistossa tai Diakonia-ammattikorkeakoulussa
- Työskentelen opinto-ohjauksen tehtävissä Suomen Diakoniaopistossa tai Diakonia-ammattikorkeakoulussa

Oma suhde kokemustaustaan

4. Hyödynnätkö omaa kokemustaustaa työssäsi? Arvioi seuraavia väittämiä asteikolla 1–5 ja En osaa sanoa. Asteikolla 1=täysin eri mieltä, 2=melko eri mieltä, 3=ei eri eikä samaa mieltä, 4=melko samaa mieltä ja 5=täysin samaa mieltä.

	1	2	3	4	5	EOS
Hyödynnän omassa työssäni henkilökohtaista kokemustaustaa						
Käytän joskus opetuksessa/opinto-ohjauksessa esimerkkejä henkilökohtaisesta elämästäni						
Uskon, että ammattilaisroolini kärsisi kokemusosaamisen hyödyntämisestä						
Opetus-/opinto-ohjaustehtävissä tulisi säilyttää ammatillinen etäisyys opiskelijoihin						

Kokemusosaaminen ja opinnot

5. Näköykö sosiaali- ja terveysalan opiskelijoiden henkilökohtainen kokemustausta opinnoissa? Arvioi seuraavia väittämiä asteikolla 1–5 ja En osaa sanoa. Asteikolla 1=täysin eri mieltä, 2=melko eri mieltä, 3=ei eri eikä samaa mieltä, 4=melko samaa mieltä ja 5=täysin samaa mieltä.

	1	2	3	4	5	EOS
Opiskelijat kertovat yleensä avoimesti kokemustaustastaan oppilaitosympäristössä						
Opiskelijoiden henkilökohtainen kokemustausta tulee esiin opinnoissa syvällisenä ymmärryksenä tai asiantuntemuksena						
Opiskelijoiden henkilökohtainen kokemustausta saattaa nousta esiin opinnoissa esim. pahoinvointina tai tarpeena käsitellä omia kokemuksia						
Omaehtoista kokemusta omaavat opiskelijat voivat tuoda yhteisissä keskusteluissa esiin tärkeitä näkökulmia koko opintoryhmälle						
Kokemusasiantuntijakoulutuksen käyneen opiskelijan on usein haastavaa yhdistää kokemusasiantuntijan ja ammattilaisen roolit						
Omaehtoista kokemusta omaava opiskelija haluaa usein kertoa omasta taustastaan ja hänen voi olla siksi vaikea oppia kuuntelemaan asiakasta/potilasta						
Koen opiskelijan omaehtoiseen kokemuksiin perustuvan hyväksilukemisen opinnoissa haastavaksi						
Opiskelijan omaehtoiset kokemukset voivat muodostua esteeksi opinnäytetyön aihetta tai työharjoittelupakkaa valitessa						
Opiskelijoiden henkilökohtainen kokemustausta voi haitata opintojen edistymistä						
Opiskelijan henkilökohtainen kokemustausta voi uuvuttaa opiskelijan						

6. Oletko nähnyt työssäsi opiskelijan oireilevan tai uupuvan henkilökohtaisen kokemustaustansa vuoksi? Jos olet, niin miten tilanne on ratkennut?

7. Oletko ollut tilanteessa, jossa opiskelijan oireilu kokemustaustan vuoksi on johtanut opinto-oikeuden peruuttamiseen (SORA-lainsäädännön mukainen potilas-/asiakasturvallisuuden vaarantuminen)?

- Kyllä
- Ei
- En osaa sanoa

8. Tarvitaanko kokemusosaamisen ammatilliseen hyödyntämiseen mielestäsi valmennusta?

- Kyllä
- Ei
- En osaa sanoa

9. Missä vaiheessa opintoja tällainen valmennus olisi hyödyllisintä

- Alkuvaiheessa
- Keskivaiheilla
- Lopussa

10. Minkälainen koulutus edistäisi omakohtaisen kokemustaustan yhteensovittamista ammattiosaamisen kanssa (esim. toteutustapa, teemat)?

Kokemusosaamisen merkitys työelämässä

11. Millaisena näet sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten roolin ja kokemusosaamisen merkityksen työelämässä? Arvioi seuraavia väittämiä asteikolla 1–5 ja En osaa sanoa. Asteikolla 1=täysin eri mieltä, 2=melko eri mieltä, 3=ei eri eikä samaa mieltä, 4=melko samaa mieltä ja 5=täysin samaa mieltä.

	1	2	3	4	5	EOS
En ole aiemmin pohtinut kokemustaustan merkitystä työssä						
Kokemusosaaminen on hyödyllistä työelämässä						
Sosiaali- ja terveysalan ammattilaisen omakohtaiset kokemukset ovat tabu työelämässä						
Omaakohtaiset kokemukset ovat haitaksi työelämässä						
Omaakohtaiset kokemukset tekevät ammattilaisesta osaavamman työntekijän						
Haluaisin tietää lisää kokemusosaamisen hyödyntämisestä sosiaali- ja terveysalalla						

12. Vapaa sana, voit tässä kertoa vapaasti ajatuksiasi kokemusosaamisesta ja sen merkityksestä sosiaali- ja terveysalalla.

DIAK PUHEENVUORO

DIAK PUHEENVUORO -sarjassa julkaistaan ajankohtaisia Diakin opetus-, tutkimus- ja kehittämistyöhön pohjautuvia puheenvuoroja, katsauksia ja pamfletteja.

Diak Puheenvuoro 42. Jenni Rytönen ja Mervi Kivirinta (toim.), 2022. Osallisuuden näkökulmia vammaisalalla – Etelä-Savon vammaisfoorumin 20 -vuotis juhlaulkaisu

Diak Puheenvuoro 43. Sandra Hagman ja Margarita Sakilayan-Latvala (toim.), 2023. Kenen koti? Keskusteluja moninaistuvasta Suomesta

Diak Puheenvuoro 44. Sakari Kainulainen, Reija Paananen, Raino Ketola ja Petta Porko, 2023. Osallisuutta ja vaikuttavuutta vahvistavat 3X10D-elämäntilannemittari.

Diak Puheenvuoro 45. Susanna Hyväri ja Elli Hyväri, 2023. Vanhusten ja vammaisten henkilöiden hoiva – Selvitys hoivan palvelutarjonnasta ja tukityötehtävistä Etelä-Savossa.

Diak Puheenvuoro 46. Henna Harju, 2023. Sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten kokemusosaaminen – Tunnistaminen, hyödyntäminen ja merkitys opinnoissa ja työssä.

DIAKONIA-AMMATTIKORKEAKOULUN JULKAISUSARJAT

DIAK OPETUS -sarjassa julkaistaan pedagogista kehittämistä kuvaavia julkaisuja, oppimateriaaleja, oppaita ja työkirjoja.

DIAK PUBLICATIONS -sarjassa julkaistaan Diakin opetus-, tutkimus- ja kehittämistyöhön sekä kansainvälisiin kumppanuuksiin liittyviä julkaisuja, joiden kieli on muu kuin suomi.

DIAK PUHEENVUORO -sarjassa julkaistaan ajankohtaisia Diakin opetus-, tutkimus- ja kehittämistyöhön pohjautuvia puheenvuoroja, katsauksia ja pamfletteja.

DIAK TUTKIMUS -sarjassa julkaistaan uutta ja innovatiivista tietoa tuottavia tieteellisiä tutkimuksia Diakonia-ammattikorkeakoulun opetus-, tutkimus- ja kehittämistoiminnan alueilta. Julkaisut ovat monografioita tai artikkelikokoelmia. Diakin ulkopuolisen vertaisarvioijan lisäksi sarjassa julkaistavan tutkimuksen lukee diakilainen tutkijakoulutuksen saanut lukija. Sarjaan voivat tarjota julkaisuja sekä Diakonia-ammattikorkeakoulun omat työntekijät että ulkopuoliset kirjoittajat.

DIAK TYÖELÄMÄ -sarja levittää Diakin tutkimus-, kehittämistoiminnassa syntynyttä tietoa. Sarjassa julkaistaan esim. hankeraportit.

DIAK VUOSIKIRJA – DIAK YEARBOOK -sarjassa ilmestyy Diakonia-ammattikorkeakoulun vuosikirja.

Julkaisut ovat luettavissa avoimesti verkossa ammattikorkeakoulujen Theseus-julkaisuarkistossa.

SOSIAALI- JA TERVEYSALAN

AMMATTILAISTEN kokemusosaamisen hyödyntämisen kirjo on laaja. Usein kokemusosaamista pidetään työtteenä tai osana omaa persoonallisuutta, jota omat kokemukset ovat muokanneet.

Kokemustaustan jalostuminen kokemusosaamiseksi, jota voi hyödyntää ammatillisesti, on osa ammatillista kasvua ja ammatti-identiteetin rakentumista. Tämä on luonteeltaan pitkä ja yksilöllinen prosessi, jota opinnoissa tulisi tukea.

Tässä raportissa kartoitetaan kokemusosaamisen merkitystä sosiaali- ja terveysalan opinnoissa ja työssä. Kartoituksen kyselyyn ovat vastanneet sosiaali- ja terveysalan työntekijät sekä opiskelijat, joilla on jo kokemusta työelämästä. Edellisten lisäksi kyselyvastaajina olivat myös alan oppilaitosten opettajia ja opinto-ohjaajia.

Sosiaali- ja terveysalan opiskelijat ja työntekijät katsovat, että kokemusosaaminen mahdollistaa paremman yhteyden luomisen asiakkaisiin ja potilaisiin sekä vahvistaa työn mielekkyyttä. Samalla kuitenkin tiedostetaan, että asiakastilanteet tulevat liian lähelle, epämiellyttävät tunteet ja muistot heräävät työtilanteissa sekä ammattilaisen, kokemusasiantuntijan ja vertaisen roolit voivat sekoittua.

Opetus- ja opinto-ohjaushenkilöstö suhtautui myönteisesti kokemusosaamisen hyödyntämiseen opinnoissa ja painotti sitä, että opintojen aikana opiskelijoita tulisi varustaa työelämäänsä myös kokemusosaamisen näkökulmasta nykyistä paremmin. Huomion kiinnittäminen kokemusosaamisen tunnistamiseen ja hyödyntämisen tukeen opinnoissa voi olla oppilaitokselle myös vetovoimatekijä.